

Ouders en de levensvaardigheden van hun kinderen

"Hierbij verklaar ik dat dit verslag eigen werk is en vrij is van plagiaat. Ruw materiaal is desgewenst opvraagbaar voor de examinerator."

Afstudeeronderzoek Hogeschool Leiden
Lotte Kleijwegt (s1111171)
Datum: 16-06-2022
Opdrachtgever: lectoraat Ouderschap
en Ouderbegeleiding
Interne opdrachtgever: Daphne
Petterson
Module: Proeve van Bekwaamheid
Modulecode: TPH48A-03
Examinator: Fabian Paf
Afstudeerbegeleider: Bertine Zech
Kans: 1

Dit document bevat vertrouwelijke informatie, waar vertrouwelijk mee omgegaan dient te worden.

Voorwoord

Beste lezer,

Voor u ligt het onderzoeksrapport dat ik heb ontwikkeld voor het project Levensvaardigheden PO (primair onderwijs). Het project is deel van het aanbod van het lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding van Hogeschool Leiden. Dit onderzoek is geschreven naar aanleiding van mijn afstudeeropdracht van de opleiding Toegepaste Psychologie aan de Hogeschool Leiden.

Voor mijn afstudeerscriptie wilde ik een opdracht uitvoeren die mijn interesse zou wekken en waar ik wat aan had voor de toekomst. Met een doel om gezinstherapeut te worden hoefde ik daar niet lang over na te denken. Het lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding had ongetwijfeld een interessante opdracht voor mij klaarliggen. Niets was minder waar. Ik kwam in contact met Daphne Petterson, medewerker bij het lectoraat, die mijn hulp kon gebruiken bij het doen van onderzoek naar de aansluiting van Levensvaardigheden PO op een nieuwe doelgroep. Dit is een project dat ouders dient te ondersteunen in het aanleren van levensvaardigheden aan hun kinderen. Mijn taak was om te onderzoeken hoe de interventie aangepast kon worden naar de behoeftes van ouders van kinderen op basisschool Het DOK, gelegen in Oegstgeest.

Graag wil ik Daphne Petterson bedanken voor het goede vertrouwen en de ondersteuning gedurende het onderzoek en de verslaglegging. Daarnaast bedank ik Bertine Zech voor de goede afstudeerbegeleiding in de colleges, haar flexibiliteit en de feedback, waar ik veel aan heb gehad. Ook wil ik de mensen bedanken die mijn onderzoek mogelijk gemaakt hebben, zoals de ouders die deel uit wilde maken van de focusgroepen en het hoofd van de basisschool Carin Robles, die mij een locatie heeft aangeboden om de focusgroepen plaats te laten vinden. Tot slot wil ik mijn medestudenten en eigen kring bedanken voor het voorzien van feedback en mentale ondersteuning.

Ik wens u veel leesplezier toe.

Lotte Kleijwegt

Leiden, 17 juni 2022.

Samenvatting

Dit onderzoeksrapport is geschreven in opdracht van het lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding. In Nederland neemt de kansenongelijkheid in het onderwijs toe. Kinderen hebben vaker op zeer jonge leeftijd een achterstand in sociale en emotionele vaardigheden bij een lagere sociaaleconomische achtergrond. Daarnaast halen leerlingen met lager opgeleide ouders op een lager niveau een diploma dan hun leeftijdsgenoten met hoger opgeleide ouders, ook wanneer de cognitieve capaciteiten gelijk zijn. Daarom houdt het lectoraat zich sinds 2018 bezig met het project 'Gelijke kansen in het onderwijs'. Basisschool Het DOK zag de problematiek bij de eigen leerlingen en maakt daarom graag gebruik van het ontwikkelde project van het lectoraat Levensvaardigheden PO (primair onderwijs), mits dit op maat gemaakt wordt (Lectoraat Ouderschap & Ouderbegeleiding, z.j.).

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de behoeftes en de motivatie van ouders van kinderen in de bovenbouw (groep 5 t/m 8) op basisschool Het DOK, omtrent het aanleren van levensvaardigheden bij hun kinderen. Zodat er uiteindelijk een advies uitgebracht kan worden om het huidige aanbod aan te scherpen voor deze doelgroep. Hiervoor is de volgende onderzoeksvraag opgesteld: *"In hoeverre motiveert het aanbieden van een stuk uit de interventie Levensvaardigheden PO ouders van kinderen in groep 5 t/m 8 van de basisschool Het DOK bij het aanleren van levensvaardigheden bij hun kinderen?"*.

Het onderzoek is een kwalitatief en ontwerpgericht onderzoek, waarbij data is verzameld door middel van fieldresearch (Baarda et al., 2018). In focusgroepen met ouders van kinderen in verschillende groepen is gevraagd naar hun behoeften en motivatie omtrent het aanleren van levensvaardigheden bij hun kinderen.

Na het zien van en horen over een deel van de interventie lijken de ouders van Het DOK enthousiast over het komende project Levensvaardigheden PO en zijn ze gemotiveerd dit in te zetten bij hun eigen kinderen. Zij hebben echter wel een aantal verbeterpunten, voordat ze het daadwerkelijk in willen zetten. Daarnaast denken de ouders in dit onderzoek dat niet alle ouders gemotiveerd of in de mogelijkheid zijn om gebruik te maken van het aanbod.

De steekproef bestaat voornamelijk uit moeders van kinderen uit de groepen 6 en 7 met een Nederlandse achtergrond wonend in Oegstgeest, terwijl de doelgroep vaders en moeders van kinderen in de groepen 5 t/m 8 zijn, wonend in Oegstgeest en omstreken. De steekproef is hierdoor niet representatief voor de gehele doelgroep. De ouders die vrijwillig deel hebben genomen aan de focusgroepen, zijn waarschijnlijk meer gemotiveerd en betrokken bij het project. Dit beïnvloedt mogelijk de resultaten. Een relevant vervolgonderzoek zou kunnen zijn om na minstens één jaar een evaluatieonderzoek uit te voeren, waarbij gekeken wordt in hoeverre de aangepaste interventie daadwerkelijk aansluit op de behoeftes van de ouders.

Mijn adviezen aan het lectoraat zijn: de Toolkit en het Levensvaardighedenpaspoort toegankelijk en laagdrempelig te houden; het zowel online als fysiek aan te bieden; één overkoepelend maandthema vanuit de school aan te bieden; gebruik te maken van actuele thema's; ouders in te lichten over de verwachtingen; opdrachten vanuit de school via een nieuwsbrief kenbaar te maken; variatie aan te brengen in de opdrachten. Daarnaast is het advies de volgende thema's toe te voegen aan het aanbod: angst, ADHD, drama, ongelijkheid, onzekerheid, plannen, tot rust komen, leren accepteren, uit de comfortzone komen, kwetsbaarheid op sociale media, invloeden van buitenaf, cultuurverschillen en respect.

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
Samenvatting	2
1. Inleiding	4
1.1 Het lectoraat	4
1.2 Basisschool Het DOK	6
1.3 Aanleiding	7
1.4 Doelstelling en onderzoeksvraag	8
2. Theoretisch kader	9
2.1 Kinderen	9
2.2 Ouders	11
2.3 Ouders en levensvaardigheden	13
2.4 Het belang van motivatie	14
2.5 Onderzoeksvraag en deelvragen	15
3. Methode	16
3.1 Soort onderzoek	16
3.2 Opzet focusgroepen	17
3.3 Professioneel handelen	19
4. Resultaten	20
5. Conclusie	25
6. Discussie	27
7. Aanbevelingen	29
8. Literatuurlijst	31
Bijlage 1 – Toelichting Levensvaardigheden	34
Bijlage 2 – Topiclijst focusgroepen	36
Bijlage 3 – Toestemmingsformulier deelnemers focusgroepen	38
Bijlage 4 – Codeboom	40
Bijlage 5 – Voorbeeld Toolkit voor Ouders	44
Bijlage 6 – Voorbeeld Levensvaardighedenpaspoort	46
Bijlage 7 – Uitnodiging focusgroepen ouders	48

1. Inleiding

In Nederland neemt de kansenongelijkheid in het onderwijs toe. Kinderen hebben vaker op zeer jonge leeftijd een achterstand in sociale en emotionele vaardigheden bij een lagere sociaaleconomische achtergrond. Deze achterstand wordt meestal niet ingehaald (Zumbuehl & Dillingh, 2020; Lectoraat Ouderschap & Ouderbegeleiding, z.j.). Om die reden houdt het lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding van de Hogeschool Leiden zich sinds 2018 bezig met het project 'Gelijke kansen in onderwijs'. Het lectoraat wil gelijke kansen bevorderen door het stimuleren van de levensvaardigheden bij kinderen. Dit doen ze door middel van de interventie Levensvaardigheden PO (Lectoraat Ouderschap & Ouderbegeleiding, z.j.).

Basisschool Het DOK in Oegstgeest ziet problematiek omtrent sociale en emotionele vaardigheden bij de leerlingen en is daarom geïnteresseerd in het aanbod Levensvaardigheden PO. Het DOK wil meer met de ouders samenwerken dan nu gedaan wordt en kiest daarom voor een project waarbij beide partijen betrokken worden (D. Petterson, persoonlijke communicatie, 3 februari 2022). Ouders hebben het vaak druk. Er wordt verwacht dat ze in het dagelijks leven de regie over hun leven en dat van hun kinderen in eigen hand houden en zorgen voor een sterk netwerk. Het gaat hierbij om het versterken van hun zelf- en samenredzaamheid. Doordat er veel verwacht wordt van ouders, zoals het omgaan met de uitdagingen die elke ontwikkelfase van hun kind met zich meebrengt, schuilt hierin een risico. Tegelijkertijd komt er steeds minder geld beschikbaar voor het ondersteunen van de ouders. Hierdoor is het een uitdaging voor professionals en beleidsmedewerkers om de juiste ondersteuning te bieden (Gravestijn & Aartsma, 2015).

1.1 Het lectoraat

Het lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding doet onderzoek naar hoe professionals en de samenleving ouders kunnen ondersteunen in positief ouderschap en wat de vaardigheden en waarden zijn binnen het ouderschap. Daarnaast maakt het lectoraat bestaande (wetenschappelijke) kennis toegankelijk om het vervolgens te verspreiden. Dit wordt gedaan door middel van onderwijs of activiteiten. Bovendien heeft het lectoraat als doel om deskundigheid van docenten en studenten van Hogeschool Leiden, professionals die werkzaam zijn in onder andere hulpverlening, gemeenten, onderwijs, maatschappelijke organisaties en ouders te bevorderen (Hogeschool Leiden, z.j.). Het lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding is een non-profit-organisatie met vijf medewerkers en heeft verschillende projecten lopen, zoals: Leuker voor later, Levensvaardigheden en OuderTeam (Lectoraat Ouderschap & Ouderbegeleiding, z.j.). De afstudeeropdracht richt zich op het project Levensvaardigheden voor het Primair Onderwijs (PO). Met levensvaardigheden worden voornamelijk sociale en emotionele vaardigheden bedoeld, die individuen in staat stellen om te kunnen omgaan met de eisen, verwachtingen, en uitdagingen in het dagelijks leven. Ze dragen daardoor bij aan het welzijn van individuen (Durlak, & Weissberg, 2011).

In een eerder uitgevoerd behoefteonderzoek van het lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding is bij professionals, ouders en kinderen onderzocht wat lastige sociale en emotionele situaties zijn voor kinderen in de basisschoolleeftijd (4 tot 12 jaar). Hieruit bleek dat kinderen vaak moeite hebben met het voorkomen en oplossen van ruzies, het praten over gevoelens en het aangeven van grenzen. Bij kinderen kan dit leiden tot problemen waarbij het voor de ouders, school en professionals lastig kan zijn om hierbij te ondersteunen. Op basis van het vooronderzoek is een aanbod ontwikkeld om thuis en op school meer te leren over levensvaardigheden door middel van de lesmethode Levensvaardigheden PO (Petterson & Gravestijn, z.j.).

Momenteel beschikt het lectoraat over een breed aanbod bij het aanleren van levensvaardigheden. Onder de zogenoemde levensvaardigheden vallen de categorieën:

- Zelfbewustzijn: Omvat het vermogen om emoties, gedachten en de invloed hiervan te kunnen herkennen. Dit geldt voor zowel het herkennen van positieve punten als beperkingen. Hieronder valt ook het hebben van een gefundeerd gevoel van zelfvertrouwen en optimisme.
- Zelfmanagement: In staat zijn om eigen emoties, gedrag en gedachten effectief te reguleren in verschillende situaties. Dit omvat het omgaan met stress, het beheersen van impulsen, het motiveren van zichzelf en het stellen en werken aan het bereiken van persoonlijke en academische doelen.
- Sociaal bewustzijn: Perspectief kunnen nemen van en in te leven in anderen, ondanks de verschillende achtergronden en culturen om sociale en ethische normen van gedrag te begrijpen.
- Relatievaardigheden: Het vermogen om gezonde relaties met verschillende individuen en groepen aan te gaan en te behouden. Hierbij is het belangrijk dat degene duidelijk kan communiceren, actief kan luisteren, kan onderhandelen, kan samenwerken, weerstand kan bieden en hulp kan zoeken en aanbieden wanneer dat nodig is.
- Verantwoordelijke besluitvorming: In staat zijn om bevorderende en respectvolle keuzes te maken over het eigen gedrag en sociale interacties op basis van het opvolgen van ethische normen, veiligheidsbelangen, sociale normen, de realistische evaluatie van de gevolgen van verschillende acties en het welzijn van zichzelf en anderen (Casel, 2013; WHO, 2003).

Een verdere toelichting over de levensvaardigheden is te vinden in bijlage 1. De interventie Levensvaardigheden PO richt zich op kinderen van 4 tot 12 jaar, hun ouders of verzorgers, het onderwijs en de omgeving. De omgeving van het kind wordt betrokken en ondersteund bij het aanleren van de levensvaardigheden bij het kind. Wijkorganisaties en scholen kunnen kiezen voor het aanbod wanneer ze sociaal gedrag bij kinderen willen bevorderen en ouders kennis en tools aan willen reiken, zodat ouders zichzelf voldoende toegerust voelen om de levensvaardigheden bij hun kinderen thuis te kunnen bevorderen. Doordat er een duidelijk verschil blijkt in uitdagingen in het sociaal en emotioneel functioneren uit het eerdere onderzoek tussen de boven- en onderbouw, adviseert het lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding om het aanbod preventief aan te bieden in de onderbouw om problemen te voorkomen. De volgorde werkt namelijk het best wanneer kinderen eerst kennismaken met de vaardigheden, om ze vervolgens te oefenen in de hogere klassen. Het belangrijkste doel van de interventie is om levensvaardigheden bij basisschoolkinderen te bevorderen, zodat zij om kunnen gaan met dagelijkse uitdagingen die zij thuis, op school en in de buurt meemaken. Daarnaast heeft het aanbod als doel ouders toe te rusten met voldoende vaardigheden en kennis om de levensvaardigheden bij hun kinderen thuis te kunnen bevorderen. Om het aanbod te blijven verbeteren en het aan te laten sluiten op specifieke doelgroepen zijn er meerdere onderzoeken uitgevoerd (Hogeschool Leiden, z.j.; Lectoraat Ouderschap & Ouderbegeleiding, z.j.).

Het aanbod Levensvaardigheden PO bestaat uit verschillende producten. Voor iedere jaargroep (1 t/m 8) is een eigen aanbod binnen dit product ontwikkeld. Het aanbod richt zich op de ouder en het kind in de basisschoolleeftijd en bestaat uit de volgende producten (Lectoraat Ouderschap & Ouderbegeleiding, z.j.):

Levensvaardighedenpaspoort voor Ouder & Kind

Dit paspoort zal samen met de Toolkit voor Ouders worden ingezet bij de ouders. Het doel van het paspoort is dat de ouders en het kind thuis samen leren hoe het kind met (lastige) situaties op school, thuis of in de wijk kan omgaan. Dit doen ze door per thema samen aan opdrachten te werken. De thema's die behandeld worden zijn gebaseerd op

een behoefteonderzoek dat uitgevoerd is door het lectoraat (Pettersen & Gravestijn, z.j.) en zijn als volgt: gevoelens/emoties; behoeften; samen leren; leven en spelen; grenzen; omgaan met spannende gebeurtenissen en tegenslag; plannen en motivatie; kiezen; wie ben ik en wie ben jij? Daarnaast worden er voorbeeldsituaties voorgelegd uit zowel de leefwereld van thuis, school als de buurt waar ze over kunnen praten (Lectoraat Ouderschap & Ouderbegeleiding, z.j.). Om een duidelijk beeld van het Levensvaardighedenpaspoort te geven is een voorbeeld te vinden in bijlage 6.

Toolkit voor Ouders

Hierin staan instructies voor de ouders over het gebruik van het Levensvaardighedenpaspoort, er staat informatie in over de ontwikkeling van kinderen, hoe andere ouders met lastige situaties omtrent hun kinderen omgaan en tools om met (lastige) situaties om te gaan en levensvaardigheden bij kinderen te bevorderen (Lectoraat Ouderschap & Ouderbegeleiding, z.j.). Voor een voorbeeld van de Toolkit voor Ouders, zie bijlage 5.

Toolkit voor Onderwijs

De Toolkit voor Onderwijs is ontwikkeld voor docenten en onderwijzers en zal gebruikt worden door basisschool Het DOK. Hierin staat per groep (1 t/m 8) beschreven welke ontwikkelingen kinderen doormaken, alsook creatieve activiteiten om levensvaardigheden bij kinderen in groepsverband te stimuleren. Een deel van de activiteiten is gekoppeld aan voorleesboeken (Lectoraat Ouderschap & Ouderbegeleiding, z.j.).

1.2 Basisschool Het DOK

Brede school Het DOK in Oegstgeest is geïnteresseerd in het aanbod omtrent het aanleren van levensvaardigheden. Het lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding wil een onderzoek starten dat zal moeten aantonen in hoeverre het huidige aanbod aansluit op de behoefte van de school. Het onderzoek zal worden uitgevoerd onder kinderen, ouders en leraren van de basisschool. Dit huidige onderzoek zal zich richten op de ouders van de kinderen in de groepen 5 t/m 8 (D. Pettersen, persoonlijke communicatie, 3 februari 2022).

Het DOK is een vrij nieuwe school die de afgelopen twee jaar gegroeid is van 270 naar 420 leerlingen. Het DOK is een brede school, wat betekent dat er binnen het gebouw meerdere instanties gehuisvest zijn waarmee wordt samengewerkt. Het idee hierachter is dat een kind vanaf geboorte tot de leeftijd waarop hij/zij de school verlaat zich optimaal in hetzelfde gebouw kan ontwikkelen. Een ander belangrijk uitgangspunt is dat een leerling resultaten behaalt die passend zijn bij zijn of haar leercapaciteiten. De school maakt gebruik van de organisatievorm unitonderwijs. Bij unitonderwijs is de maximale groepsgrootte 15 leerlingen, waarbij onderwijs wordt gegeven van een vakspecialist van het unitonderwijs. Een vakspecialist is een leerkracht die zich richt op één of meerdere vakgebieden. Hij/zij kan zich extra verdiepen in het betreffende vak, wat de kwaliteit van de instructie versterkt. Bovendien geeft basisschool Het DOK 'Coole Kikker trainingen' om de weerbaarheid te vergoten bij kinderen die dat nodig lijken te hebben (Basisschool Het DOK, z.j.; Het DOK basisschool, z.j.).

Carin Robles, directrice van de school, vertelt dat de kinderen van de school Het DOK uit verschillende wijken en gezinnen komen. Het DOK zelf bevindt zich in Nieuw-Rhijnegeest. Nieuw-Rhijnegeest is een ontwikkelende nieuwbouwwijk gelegen in Oegstgeest. Kinderen in deze wijk hebben vaak ouders waarvan één of beiden modaal of bovenmodaal verdienen. Ouders van de wijk erachter, Buitenlust, hebben vaker een lager inkomen of hebben een bijstandsuitkering. Verder komen er nog kinderen vanuit de wijdere omgeving naar Het DOK. Denk hierbij bijvoorbeeld aan Valkenburg, Rijnsburg of Leiden. Alhoewel de verschillen tussen de kinderen groot zijn, gaan de kinderen daar volgens werknemers goed mee om. Toch zijn er soms botsingen. Waar de verschillen in inkomen

groot zijn, lopen de verschillen in cultuur minder ver uiteen. De meeste kinderen en ouders zijn geboren en opgegroeid in Nederland (C. Robles, persoonlijke communicatie, 10 maart 2022).

Robles benoemt daarnaast belangrijke verschillen binnen de opvoeding. Zo vertelt ze dat ouders met meer inkomen vaak opvang of gastgezinnen voor de kinderen na school hebben, hiermee is een deel van de opvoeding uitbesteed. Dit wordt aan de kinderen vaak gecompenseerd met uitjes, partijtjes en vakanties. Kinderen kunnen hier moe van zijn. Aan de andere kant zijn er kinderen die nooit ergens heengaan met hun ouders. Bovendien zijn veel kinderen woonachtig in twee gezinnen, door bijvoorbeeld de scheiding van de ouders (C. Robles, persoonlijke communicatie, 10 maart 2022).

1.3 Aanleiding

Het aanleren van sociale en emotionele vaardigheden is belangrijk voor de ontwikkeling van een kind. Het zorgt ervoor dat ze mee kunnen in de maatschappij, zelfstandig kunnen worden en dat het sociaal-emotioneel functioneren vergroot wordt (Durlak, & Weissberg, 2011). Wanneer kinderen moeite hebben met sociale en emotionele vaardigheden ontstaan problemen als onzekerheid, angst, stress, pesten en ruzies (Pettersen & Gravestijn, z.j.). Door de coronapandemie zijn problemen binnen de sociale en emotionele ontwikkeling bij kinderen toegenomen (Cameron & Tenenbaum, 2021). Er is een grotere kloof ontstaan tussen kinderen uit gezinnen met een lagere sociaaleconomische status en een hogere sociaaleconomische status (Pettersen & Gravestijn, z.j.). Daarnaast speelt dat de school minder contact heeft met ouders door de coronapandemie, wat ervoor zorgt dat er minder zicht is op alle gezinnen (Cameron & Tenenbaum, 2021). Om deze kloof te verkleinen en het contact met ouders te verbeteren is er behoefte aan een interventie die de werelden van thuis en school met elkaar verbindt en zich hierbij preventief richt op het vergroten van de sociale en emotionele vaardigheden van alle kinderen. Het gaat over serieuze gevolgen voor de kinderen en is dan ook een urgent probleem. Door de toename van dit probleem gedurende de coronapandemie ligt de urgentie nog hoger dan voorheen (Pettersen & Gravestijn, z.j.).

De basisschool Het DOK in Oegstgeest ziet de problematiek omtrent de levensvaardigheden terug bij de leerlingen. Kinderen lijken volgens het schoolhoofd soms in grote mate met goede bedoelingen beschermd, waardoor ze weinig weerbaarheid en zelfstandigheid ontwikkelen. Daarnaast verwachten ouders soms dat kinderen al veel kunnen, terwijl ze nog in het proces van leren zijn. Dit zien de werknemers van de school bijvoorbeeld terug aan een passieve houding bij het kind, een gebrek aan zin bij het leren door de overtuiging dat alles leuk moet zijn, weinig doorzettingsvermogen, het snel boos, beledigd of verontwaardigd worden, het slecht in kunnen leven in andere kinderen, (faal)angst en niet goed samen kunnen werken. Vaak lijken kinderen het moeilijk te vinden om te denken vanuit andermans perspectief. De bescherming vanuit de ouders gaat zover door dat ze soms geen hulp accepteren van de school. Problemen die de kinderen hebben worden dan buiten de kinderen zelf geplaatst. Carin ziet de vaardigheden als belang om te kunnen overleven. De school wil dat de kinderen meer zorg dragen voor elkaar en voor de omgeving. Ondanks de 'Coole Kikker trainingen' die aan kinderen worden gegeven die meer moeite hebben met weerbaarheid, valt het de school op dat veel kinderen van Het DOK moeite lijken te hebben met de levensvaardigheden. Bovendien zou de school graag zien dat ouders meer betrokken worden bij het aanleren van de levensvaardigheden. De school voert om die reden nu vijf gesprekken per jaar met de ouders en het kind in plaats van twee. In deze gesprekken formuleren ze doelen voor het kind, waarbij er bedacht wordt hoe de school en de ouders daaraan bij kunnen dragen. De gesprekken lijken over het algemeen door de ouders gewaardeerd te worden. De school is naar het lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding gestapt, omdat de interventie Levensvaardigheden PO ze aansprak en aan leek te sluiten

op het probleem dat ze zien bij de kinderen. Om er zeker van te zijn dat de interventie het gewenste effect zal hebben, zal worden onderzocht of het aanbod goed aansluit bij de ouders en kinderen, en in hoeverre de ouders gemotiveerd zijn om de interventie te gebruiken (C. Robles, persoonlijke communicatie, 10 maart 2022).

Om levensvaardigheden aan te kunnen leren is het belangrijk dat het aanbod goed aansluit op de betreffende doelgroep. Dit verschilt per wijk, leeftijd, cultuur, afkomst etc. (Durlak, & Weissberg, 2011; Lectoraat Ouderschap & Ouderbegeleiding, z.j.). In het aankomende onderzoek wordt er ingezoomd op de kinderen van de basisschool Het DOK en de ouders. Het onderzoek dat uitgevoerd zal worden omvat specifiek de ouders van de kinderen in de bovenbouw (groepen 5 t/m 8). Voor hen is het relevant, doordat het aanbod dat gebruikt gaat worden naar hun behoeften aangepast wordt.

1.4 Doelstelling en onderzoeksvraag

Er is onderzoek gedaan bij zowel de ouders als de kinderen. Om een concreet onderzoek uit te kunnen voeren binnen vier maanden, is de doelgroep van dit onderzoek beperkt tot ouders van kinderen in de bovenbouw van de basisschool Het DOK in Oegstgeest. Het onderzoek is uitgevoerd tussen februari 2022 en juni 2022.

De doelstelling van het onderzoek is het krijgen van inzicht in de behoeften en motivatie van de ouders van kinderen in de bovenbouw op basisschool Het DOK, omtrent het aanleren van levensvaardigheden bij hun kinderen, om uiteindelijk een advies uit te brengen om het huidige aanbod voor deze doelgroep aan te scherpen. Voor het uitvoeren van het onderzoek is er een adviesvraag en een onderzoeksvraag opgesteld. De adviesvraag is de vraag die vanuit de opdrachtgever, het lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding komt. De vraag is erop gericht een duidelijk advies te krijgen, nadat er onderzocht is wat de behoefte van de ouders is. De adviesvraag is als volgt:

"Hoe kan het Lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding de bestaande interventie Levensvaardigheden Primair Onderwijs voor ouders, betreffende het aanleren van levensvaardigheden bij kinderen, laten aansluiten op ouders met kinderen in de bovenbouw (groep 5 t/m 8) van basisschool Het DOK?"

De onderzoeksvraag is de vraag waar met mijn onderzoek antwoord op gegeven zal worden en waaruit het advies voor het lectoraat voortkomt. De onderzoeksvraag is als volgt geformuleerd:

"In hoeverre motiveert het aanbieden van een stuk uit de interventie Levensvaardigheden PO ouders van kinderen in groep 5 t/m 8 van basisschool Het DOK, bij het aanleren van levensvaardigheden bij hun kinderen?"

2. Theoretisch kader

2.1 Kinderen

De doelgroep van het onderzoek zijn ouders van de kinderen in de bovenbouw (groepen 5 t/m 8). De interventie Levensvaardigheden PO is gericht op de sociale en emotionele ontwikkeling van de kinderen. Kinderen in de bovenbouw hebben de leeftijd van 8 tot en met 12 jaar. Voor het onderzoek is het van belang om te weten in welke fase de kinderen zitten ten aanzien van de sociale en emotionele ontwikkeling, aangezien zij de doelgroep van de interventie Levensvaardigheden PO zijn. Kinderen zijn dan in de zogenoemde schooltijd. Deze fase loopt van 6 tot en met 12 jaar. De kinderen vergelijken zich met elkaar voor het bepalen van hun status en identiteit. Ze leren wat ze wel en niet kunnen, ze benaderen sociale problemen met als doel het respect van anderen te behouden en te accepteren wat de maatschappij juist vindt. In deze fase ontwikkelen kinderen vriendschappen, waarbij jongens meestal in groepen met elkaar omgaan en meisjes meestal in paren (Feldman, 2012). In de schooltijd is de grootste uitdaging voor zowel het kind als de ouder het omgaan met hun groeiende zelfstandigheid. Ouders verschaffen in deze tijd steeds vaker globale richtlijnen voor gedrag in plaats van dat ze het gedrag kunnen bepalen (Furman & Buhrmester, 1992; Parke, 2004).

Een verschil tussen de onder- en bovenbouw is dat kinderen in de bovenbouw het makkelijker vinden om goede eigenschappen over zichzelf te benoemen. Kinderen in de onderbouw vertellen vaak veel vrienden te hebben, terwijl kinderen in de bovenbouw vaker een beste vriend, of een klein groepje vrienden van meestal hetzelfde geslacht hebben. Buitensluiten deed zich vaker voor in de bovenbouw. In de onderbouw vragen kinderen in dat soort situaties sneller hulp aan leerkrachten. In de bovenbouw zijn de kinderen beter in staat om zich in te leven in de ander. Soms vinden kinderen het moeilijk om met verschillen om te gaan met betrekking tot cultuur, uiterlijk, denkwijze of opvoedstijl. Kinderen in de onderbouw bleken vooral gericht te zijn op verschillen in het uiterlijk en kinderen in de bovenbouw meer op de verschillen in gedrag of eigenschappen. In de bovenbouw zijn ze beter in staat om dit soort verschillen uit te spreken en op te lossen, terwijl ze dit in de onderbouw meer vermijden en bijvoorbeeld met iemand anders gaan spelen. Een ander opvallend verschil is dat kinderen in de bovenbouw beter in staat lijken te zijn om weloverwogen keuzes te maken. Ze baseren hun keuzes vaker op de gevoelens, afwijzing of goedkeuring van een ouder, klasgenoot of vriend. Ook broers of zussen kunnen helpen bij het maken van keuzes, wanneer zij voor- en nadelen kunnen benoemen uit eigen ervaringen (Pettersson & Gravestijn, z.j.).

Kinderen uiten hun emoties meer door blozen en huilen dan volwassenen. Deze emoties zijn moeilijk bewust te beïnvloeden. Volwassenen zien blozen vaak als een teken van oprechtheid en afwezigheid van vijandigheid. Bij kinderen voelt blozen vaak onprettig en is het een teken van schaamte, onzekerheid of verlegenheid (De Jong & Dijk, 2013). Meestal blozen kinderen als de aandacht op hen gericht is of als ze kritisch worden beoordeeld. Het kan ook in positieve situaties zijn, zoals bij het krijgen van een compliment. Wanneer het een fout maakt of zich een situatie voorstelt waarbij hij/zij normaal zou blozen, kan een kind ook blozen. Voor professionals is het belangrijk om te weten dat het blozen een teken van ongemak is (Dijkstra, Barelds & Buwalda, 2014). Huilen is een uiting die minder duidelijk gekoppeld is aan een bepaalde emotie. Kinderen huilen van blijdschap, verdriet, boosheid of angst. Op de basisschool huilen meisjes vaker dan jongens. Een oorzaak hiervan kan zijn dat meisjes meer fysieke klachten van emoties ervaren (Jellesma & Vingerhoets, 2012). Door middel van het uiten van de emoties kunnen kinderen de emotie van de ander herkennen. Voor kinderen is emotieherkenning een ontwikkelingstaak. Kinderen kunnen door het opvangen van non-verbale signalen snel en passend reageren op sociale situaties. Dit is belangrijk voor het vormen van positieve relaties met leeftijdsgenoten en leerkrachten (Denham, 2007; Izard et al., 2001). Uit een onderzoek van Denham (2007) blijkt dat kinderen die moeite hebben met het opvangen van emotiesignalen bij anderen risico lopen om emoties

minder goed te reguleren en gedragsproblemen te ontwikkelen. Het leren herkennen van emoties blijft zich ontwikkelen tot in de late adolescentie. Gezichtsuitdrukking herkennen ze in eerste instantie als positief (iemand voelt zich goed) of negatief (iemand voelt zich slecht). De basisemoties, zoals boos of blij zijn worden eerder herkend dan de complexere emoties, zoals schaamte. De emotieherkenning via gezichtsuitdrukkingen ontwikkelt zich sneller dan bij vocale uitingen (Zupan, 2015). Bovendien herkennen kinderen emoties met een sterkere intensiteit in de gezichtsuitdrukking sneller dan met een lage intensiteit. Het kan daarom nuttig zijn voor opvoeders om zich met meer mimiek te uiten (Gao & Maurer, 2009). Het reguleren van emoties groeit gedurende de basisschooltijd. Jonge kinderen maken vaak gebruik van afleiding en het zoeken van hulp, terwijl oudere kinderen de situatie relativeren en oplossingen bedenken om hun problemen op te lossen. Kinderen leren gedurende de ontwikkeling coping strategieën aan (Rice, 2012).

Ouders hebben invloed op de mentale toestand van hun kind. Uit onderzoek van Petterson, Gravestijn en Roest (2016) van het lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding blijkt dat kinderen hun thuissituatie onprettig ervaren wanneer er ruzie is tussen de ouders, de ouders gescheiden of uit elkaar zijn, de ouders stress op de kinderen afreageren, een kind ruzie heeft met een broer, zus of met de ouders, wanneer ze iets niet mogen of iets moeten, of wanneer de kinderen zich alleen voelen (Petterson & Gravestijn, z.j.; Petterson, Gravestijn & Roest, 2016).

Het is moeilijk om de juiste sociale vaardigheden van een kind te definiëren, juist omdat het over het correct inschatten en gepast reageren op een sociale situatie gaat. Dit omvat bijvoorbeeld het kunnen onderhandelen als ze iets niet direct mogen, het nemen van initiatief, het stellen van vragen, het aanpakken van situaties op een sociaal wenselijke manier en het omgaan met afwijzingen of pesten. Als het erom gaat of het kind in de groep opgenomen wordt is het vooral belangrijk dat hij/zij zich kan aanpassen aan de groepsnorm en het aannemen van een positieve en assertieve houding. Binnen vriendschappen is het vooral belangrijk dat een kind vaardig is in het bereiken van nabijheid en vertrouwen. Dit lukt meestal als het kind empathie toont en zich goed kan verplaatsen in het perspectief van de ander. Voor het sociale netwerk gaat het meer om het hebben van sociale macht en het zichtbaar durven zijn. Wanneer een kind op sociaal gebied minder goed functioneert, heeft het kind vaak minder sociale relaties en schat het relaties anders in. Ze maken sneller negatieve interpretaties wanneer ze een ander niet goed snappen (Farmer & Rodkin, 1996; Jellesma, 2019).

Uit een onderzoek van het lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding onder 28 ouders van kinderen, op basisschoolscholen t' Klankbord, De Zwaluw en De Stevenshof in de wijk Stevenshof in Leiden blijkt dat kinderen moeite hebben met verschillende situaties. Dit zijn situaties als het hebben van conflicten met anderen, het volbrengen van een taak, het presenteren, wanneer iemand anders denkt of doet dan het kind en het maken van keuzes. Dit soort situaties roept dan ook meestal negatieve gevoelens op. Ouders vertellen dit te merken aan hun kinderen en ondernemen zelf al regelmatig acties om dit tegen te gaan. Dit doen ze door het leggen van contact met de school of andere ouders en ze proberen het kind zelf vaardiger te maken. Wanneer dit niet werkt kunnen ouders twijfelen aan hun aanpak. Wanneer een situatie zich op school voortdoet voelen ze zich het meest machteloos. Denk hierbij bijvoorbeeld aan ruzies of pesten (Petterson & Gravestijn, z.j.).

Onderzoek bevestigt dat wanneer de sociale en emotionele vaardigheden van kinderen binnen hun leeromgeving worden bevorderd, dit een positieve invloed uitoefent op het schoolklimaat, de motivatie, het doorzettingsvermogen, het sociaal-emotioneel functioneren van kinderen en het plezier om naar school te gaan. Bovendien leveren de kinderen dan betere schoolprestaties. De kinderen die hier het meest baat bij hebben, zijn kinderen met een achterstand (Jellesma, 2019).

2.2 Ouders

In het onderzoek gaat het om een ondersteunende interventie voor ouders bij het aanleren van levensvaardigheden bij hun kinderen in de bovenbouw. Volgens de wet in Nederland zijn ouders primair verantwoordelijk voor de zorg, begeleiding en opvoeding van hun kinderen. Onder ouders in de interventie Levensvaardigheden PO worden niet alleen biologische ouders verstaan, maar ook anderen die wettelijk gezien verantwoordelijk zijn voor het kind. Bovendien kan ook een stiefouder, familielid of een ander de rol van een ouder (deels) overnemen (Het Kinderrechtencollectief, z.j.). In dit onderzoek wordt er over ouders gesproken, hieronder vallen de wettelijke ouders of verzorgers van de basisschoolkinderen op dat moment.

Nomaguchi en Milkie (2003) definiëren ouderschap als een ervaring waarbij transformatie wordt ondergaan die gepaard gaat met een unieke combinatie van stress en beloning. Het krijgen van een kind behoort tot de grootste transitie in het leven, doordat de persoon een andere rol krijgt. Het krijgen van een kind is daarmee een blijvende uitdaging die het leven van ouders verandert (Zimbardo, Johnson & McCann, 2013; Gravestijn & Aartsma, 2015). Ouders zitten meestal in de middelbare leeftijd volgens de psychosociale stadia van Erikson (dit loopt ongeveer van 30 tot 60 jaar). In dit stadium is de zorg voor de volgende generatie de belangrijkste taak. Nu beginnen ze een gevoel van betrokkenheid bij de rest van de wereld te ontwikkelen en de behoefte te voelen om iets bij te dragen aan het gezin, werk, gemeenschap of toekomstige generaties te voelen (Zimbardo et al., 2013). Onderzoek (McAdams, Aubin, & Logan, 1993) bevestigt dat volwassenen die zich meer betrokken voelen bij toekomstige generaties vaak zeer tevreden zijn over hun leven. Het is daarom een mogelijkheid dat ouders die de interventie levensvaardigheden PO inzetten meer betrokken zijn bij de ontwikkeling van hun kind en daarmee ook meer tevreden zijn over hun leven. Daarom is het ook voor ouders belangrijk dat de interventie aansluit, zodat ze gemotiveerd zijn om van de interventie gebruik te maken.

Bij de fase waarin de ouders zitten, de middelbare leeftijd, wordt vaak gedacht aan de midlifecrisis en dat het toppunt van het leven achter de rug is. Echter blijkt uit veel onderzoeken dat de middelbare leeftijd in veel opzichten een topperiode is voor de ontwikkeling. Dit komt doordat de leeftijdsgroep vaardigheden heeft ontwikkeld in het combineren en integreren van denkstijlen, goed kunnen reflecteren en in staat zijn om tegenstrijdige standpunten te vergelijken. Daarnaast zijn velen kundig in het begrijpen van cognities en hun emoties, waardoor ze betere coping strategieën toepassen bij stressvolle gebeurtenissen. Zo ook bij de opvoeding van hun kinderen (Diehl, Coyle & Labouvie-Vief, 1996). De volwassenen die toch in een midlifecrisis terechtkomen hebben volgens Erikson (1993) vaak de eerdere fases van de adolescentie en de vroege volwassenheid niet goed doorlopen. Ze hebben dan de crisis over intimiteit en identiteit, die bij de eerdere fases horen, niet met tevredenheid afgerond. Ze trekken dan keuzes uit het verleden in twijfel, worden cynisch, star of ontwikkelen zelfmedelijden en neigen tot roekeloos gedrag. Dit kan van invloed zijn op het aanleren van sociale en emotionele vaardigheden bij hun kinderen, doordat kinderen de gedragingen van ouders spiegelen. Met de tijd zijn de rollen binnen het gezin veranderd. Barnett en Hyde (2001) merken op dat gezinnen met tweeverdieners tegenwoordig de norm zijn, waarbij vrouwen steeds hoger opgeleid zijn. Zo werden kinderen vroeger vaker verzorgd door de vrouw en was de man de kostwinnaar. Nu zijn rolverdeling binnen gezinsopstellingen meer divers ten aanzien van jaren terug. Vrouwen zien zichzelf niet meer als enkel echtgenote en moeder, maar ook als (gedeelde) kostwinner. Hiermee is het belang van de emotionele en sociale vaardigheden van de vader groter geworden (Zimbardo et al., 2013).

Het is belangrijk om onderscheid te maken tussen ouderschap en opvoeden. In wetenschappelijke literatuur en publieke discussies wordt dit vaak als hetzelfde gezien. De manier waarop het kind zich ontwikkelt wordt gelijk gesteld aan hoe goed de ouder zich ontwikkelt in opvoeden. De focus in de literatuur ligt voornamelijk bij de vraag wat ouders in hun rol als opvoeder zouden moeten kunnen en doen om de ontwikkeling van

hun kind te optimaliseren en of ze als ouder gelukkig zijn. Ouders zijn echter meer dan alleen opvoeders en ontwikkelen zich niet alleen als opvoeder, maar ook als mens. Ouderschap bestaat niet alleen uit het opvoeddomein maar ook uit de partnerrelatie, de (geestelijke) gezondheid, het plannen en organiseren van zorg, werk en vrije tijd, sociale contacten en financiële zaken. Ouderschap is geen rol, terwijl opvoeder dit wel is. Er kunnen meerdere opvoeders zijn, maar het kind heeft niet meer dan twee ouders. De opvoeding van een kind kan overgenomen worden door iemand anders, terwijl dit bij ouderschap niet kan. Ook de beleving vanuit de ouders tussen opvoeding en ouderschap is anders (Gravestijn & Aartsma, 2015). Uit onderzoek van Bucx en Roos (2011) blijkt dat 96 procent van de moeders en vaders tevreden zijn met de manier waarop de opvoeding verloopt. Wanneer het echter over ouderschapsbeleving gaat geeft echter de helft van de moeders en meer dan de helft van de ondervraagde vaders aan het ouderschap moeilijker te vinden dan gedacht.

Petterson, Gravestijn en Roest (2016) van het lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding hebben onderzoek gedaan naar welke problemen kinderen ervaren rondom de levensvaardigheden en wat ouders hieraan lastig vinden. Hieruit bleek dat ouders het ouderschap in het algemeen doorgaans positief ervaren, maar het wel vaak zwaarder vinden dan verwacht. Problemen of moeilijk gedrag van de kinderen zorgen ervoor dat de ouders zich overbelast kunnen voelen. Sommige ouders hebben de behoefte om bij hun kinderen problemen weg te nemen en het kind niet te confronteren met teleurstellingen. De levensvaardigheden van ouders hebben een positief effect op hun eigen gemoedstoestand en het aanleren van levensvaardigheden bij hun kinderen (Petterson & Gravestijn, z.j.; Petterson, Gravestijn & Roest, 2016).

Doordat er, zoals eerder genoemd, veel wordt verwacht van ouders en ouders vele uitdagingen kennen rondom het opvoeden en het onderhouden van zichzelf, is het belangrijk dat er aandacht is voor de vraag wat ouders nodig hebben. Dit zodat ze hun welzijn kunnen vergroten binnen de ontwikkeling van het ouderschap. Uit onderzoek blijkt namelijk dat een lager ouderlijk welzijn gecorreleerd is aan negatief opvoedingsgedrag en andersom (Voydanoff & Donnelly, 1998; Nelson, Kushlev, English, Dunn & Lyubomirsky, 2013; Gravestijn & Petterson, 2014; Gravestijn & Aartsma, 2015). Bovendien houdt de mate waarin ouders gelukkig zijn verband met het welzijn van hun kinderen (Samaroff, 2011). Ouderschap bestaat uit verschillende taken en fasen. Ouders die zich hier niet van bewust zijn en de taken niet of onvoldoende kunnen vervullen zijn vaker gefrustreerd, gestrest en gedeprimeerd. Door hierbij te helpen en kennis over te dragen kan het welzijn en de vaardigheden van ouders worden vergroot en krijgen ouders de mogelijkheid te groeien (Galinsky, 1987).

Een sociaal netwerk dat betrokken en actief bijdraagt heeft een positieve invloed op het welzijn van ouders en kinderen. Zo is het voor een kind belangrijk om ingenesteld te zijn in een gezin en voor de ouders om ingenesteld te zijn in een groep, waarbij er ruimte is om te kunnen groeien en de zorg van de kinderen te delen met anderen. Ouders hebben behoefte aan deze hulp zowel vanuit familie, vrienden of burens als vanuit professionals (Nederlands Jeugdinstituut, 2014). Daarnaast zijn de mentale voorstellingen en opvattingen die (toekomstige) ouders hebben over het ouderschap goede voorspellers van het welzijn van de ouders. Het beeld dat ze vormen wordt beïnvloed door hun ervaringen uit het verleden, hun omgeving en hun cultuur (Nelson et al., 2013; Huibregtsen, 2005). Volgens Galinsky (1987) groeien ouders als hun beelden in overeenstemming zijn met de werkelijkheid en ze hun gedrag op een dusdanige manier kunnen veranderen dat ze aan hun eigen verwachtingen kunnen voldoen.

In de genoemde schooltijd van het kind gaat de ouder volgens Galinsky (1987) door de interpretatiefase. De interpretatiefase is de fase waarbij de ouders hun kind helpen om de wereld om zich heen, buiten de eigen familie om, te snappen. In deze fase is de ondersteuning van ouders bij de emotionele en sociale vaardigheden daarom enorm belangrijk. Er horen verschillende taken bij elke fase in het ouderschap. Om de sociale en

emotionele vaardigheden aan te leren bij hun kinderen en om een goede interventie te kunnen bieden aan de ouders is het belangrijk om te weten welke uitdagingen voor hen van toepassing zijn in deze fase. De taken die ouders in deze fase hebben zijn volgens Galinsky (1987) als volgt:

- Nadenken over hoe betrokken zij willen zijn bij het leven van hun kind;
- De balans zien te vinden tussen gescheidenheid en verbondenheid;
- Nadenken wat voor levensstijl ze voor hun kind willen (denk hierbij bijvoorbeeld aan schoolkeuze);
- Het vormgeven van een relatie met het kind;
- Beelden vormen over wat voor ouders ze willen zijn als hun kind in de adolescentie komt.

2.3 Ouders en levensvaardigheden

Bij het aanleren van levensvaardigheden hebben ouders invloed op hun kinderen. Dit komt doordat ouders voor kinderen dienen als rolmodel. Om deze levensvaardigheden aan te leren bij hun kinderen, is het belangrijk dat ze zelf hierin ontwikkeld zijn. Ouders die over de vaardigheden beschikken reageren positiever op hun kinderen, voelen zich zekerder en ervaren meer zelfsturend vermogen. Wanneer ouders de levensvaardigheden zelf niet goed hebben kunnen ontwikkelen kan dit leiden tot opvoedingsstress en een negatieve vorm van communicatie binnen het gezin (McElwain, Halberstadt & Volling, 2007; Small, 1988; Denham, 2007). Uit eerder uitgevoerde onderzoeken blijkt dat ouders die niet beschikken over de levensvaardigheden het lastiger vinden om dit over te brengen op de kinderen. Ouders die hierin worden ondersteund door verschillende programma's, zijn vaak gelukkiger en kunnen makkelijker de ontwikkeling van levensvaardigheden ondersteunen bij hun kinderen (Forgatch & DeGarmo, 1999; McKeown, Pratschke & Haase, 2003; Tebes, Grady & Snow, 1988). Daarnaast is er bij volwassenen een verband tussen minder levensvaardigheden en een lager welzijn en inkomen, zo blijkt uit een onderzoek van Steptoe en Wardle (2017). Volwassenen met minder levensvaardigheden ervaren meer onvrede over hun leven, zijn vaker depressief, hebben minder hechte relaties, ervaren meer eenzaamheid en hebben vaker chronische ziekten (Steptoe & Wardle, 2017).

Een belangrijke eigenschap voor de ouder is het kritisch denken. Met kritisch denken kunnen ouders verschillende theorieën over het ouderschap analyseren op een objectieve manier en keuzes maken of ze meegaan in een bepaalde opvoedtrend of niet (Connel-Carrick, 2006). Wanneer ouders vaak empathie tonen naar hun kind is de kans groot dat het kind deze vaardigheid van de ouders overneemt (Strayer & Roberts, 2004). Ook een hoge mate van zelfvertrouwen bij de ouders heeft een positief effect op het kind. Ouders die veel problemen ervaren met de opvoeding van hun kinderen en het kind zelf, hebben vaak minder zelfvertrouwen dan ouders die die problemen niet ervaren. Ouders met veel zelfvertrouwen dienen als een rolmodel voor de kinderen. Kinderen nemen vaak het zelfvertrouwen van de ouders over, dit kan dus positief of negatief uitpakken (Small, 1988; Erawan, 2010; WHO, 1997). Als een individu bewust is van zichzelf, herkennen ze hun eigen karakter, krachten, zwaktes, verlangens en meer. Deze levensvaardigheid stelt mensen in staat om te reageren op of samen te leven met mensen en hun eigen kinderen, op een manier die in één lijn staat met wie ze willen zijn. Daarnaast zorgt het ervoor dat er nagedacht kan worden over het eigen gedrag of de eigen reacties en het begrepen kan worden. Voor ouders is dit een belangrijke levensvaardigheid, omdat hierdoor nagedacht kan worden over de eigen afwegingen en opvoedstijl (Tartakovsky, 2014; Erawan, 2010; WHO, 1997). Een andere levensvaardigheid is de sociale verantwoordelijkheid. Een individu dient zichzelf te zien als een deel van de maatschappij en zich maatschappelijk verantwoordelijk te voelen. Kinderen leren dit van hun ouders door te interpreteren wat de ouders daarover te zeggen hebben en ze na te doen (Bagheai, 2005; Erawan, 2010; WHO, 1997).

Ook relationele en communicatieve vaardigheden worden beïnvloed door de ouders. De vaardigheden stellen een kind in staat om verbaal of non-verbaal om hulp of advies te vragen wanneer dat nodig is. Uit onderzoek blijkt dat het belangrijk is voor ouders om zelf deze vaardigheden te ontwikkelen en dat kinderen hierin gestimuleerd worden door de ouders. Dit is tevens belangrijk voor het welzijn binnen het gezin (Feinberg, Jones, Roettger, Solmeyer & Hostetler, 2014; McKeown et al., 2003; Erawan, 2010; WHO, 1997). Hetzelfde geldt voor de vaardigheid om keuzes te maken en problemen op te lossen. Bovendien is het belangrijk dat een kind leert zijn of haar eigen emoties en stress te herkennen en erop te reageren. Dit stelt een kind in staat om keuzes te maken, betere relaties te onderhouden, een vervelend gevoel weg te nemen of aan te pakken. Dit maakt een kind uiteindelijk gelukkiger. Wanneer een ouder deze vaardigheid niet beheerst, kan de ouder ongelukkiger zijn en zich negatief uiten tegenover het kind. Een ouder kan het best het kind steunen bij negatieve gevoelens. Dan leert het kind hiermee om te gaan (Rutherford, Wallace, Laurent & Mayes, 2015; Erawan, 2010; WHO, 1997). Tot slot stelt creativiteit een individu in staat om flexibel te zijn, anders op situaties te reageren en anders te denken dan anderen. Wanneer ouders creatief zijn en kinderen stimuleren om creatief om te gaan met situaties, kunnen kinderen beter problemen herkennen en oplossen. Vaak vinden ouders het moeilijk om het proces van creatief denken te herkennen bij hun kinderen, omdat het vaak gezien wordt als ongehoorzaam en rebels (Anning & Ring, 2004; Brzeziński, 1993; Erawan, 2010; WHO, 1997).

2.4 Het belang van motivatie

Basisschool Het DOK wil dat de interventie zo goed mogelijk aansluit op de leerlingen en hun ouders. Om de interventie Levensvaardigheden PO succesvol te maken, is het belangrijk dat er inzicht is in de motivatie van de ouders. Als de interventie niet goed aansluit, bijvoorbeeld als de tekst in de interventie onbegrijpelijk voor de ouders is, zullen ze ook minder gemotiveerd zijn om de interventie in te zetten. Bij een gebrek aan motivatie is het waarschijnlijk dat de ouders de interventie niet zullen gebruiken (Brug, Assema & Lechner, 2012). Deci en Ryan (2017) stellen bij de zelfdeterminatietheorie dat er twee verschillende soorten motivatie bestaan: intrinsieke en extrinsieke motivatie. Bij extrinsieke motivatie is een individu niet direct gemotiveerd voor de activiteit zelf, maar kan de persoon gemotiveerd worden door externe factoren (zoals geld, een cijfer of acceptatie). Intrinsieke motivatie ontstaat wanneer iemand gemotiveerd is omwille van de activiteit zelf. Intrinsieke motivatie ontstaat door een bevrediging van drie basisbehoeften. Er is dan sprake van optimale motivatie. De drie componenten die aanwezig zijn bij optimale motivatie zijn: competentie, autonomie en verbondenheid. Met competentie wordt bedoeld dat iemand zichzelf als invloedrijk beschouwt ten aanzien van hetgeen wat hij/zij wil bereiken. Bij de ouders in dit onderzoek zal dit dus gaan om de invloed die zij denken te hebben op het aanleren van levensvaardigheden bij hun kinderen. Het component autonomie staat voor het nastreven van zaken die voor de persoon belangrijk zijn en zelfstandigheid. Tot slot wordt met verbondenheid de drang naar verbondenheid met de omgeving bedoeld (Deci & Ryan, 2017). Er wordt in dit onderzoek gevraagd naar de verschillende componenten uit de zelfdeterminatietheorie bij de ouders, om inzicht te krijgen in de motivatie van de ouders ten aanzien van het inzetten van de interventie.

Verschillende factoren zijn van invloed op motivatie, zowel persoonlijk als vanuit de omgeving. Persoonlijke factoren zijn (Brug et al., 2012):

- De kennis en het bewustzijn van een persoon: Dit is in dit geval de kennis over de ontwikkeling van de levensvaardigheden.
- De risico-inschatting: Wat is het risico als de ouders hun kind niet ondersteunen bij de ontwikkeling van deze levensvaardigheden?
- De gedragsintentie: Het plan om iets uit te voeren.

- De uitkomstverwachtingen: Wat verwacht een ouder dat er gebeurt wanneer hij/zij het kind wel of niet ondersteunt bij de ontwikkeling van de vaardigheden.
- Geanticipeerde spijt: Gevoelens van spijt of schuld die de ouder verwacht te krijgen wanneer hij/zij de ontwikkeling van de levensvaardigheden niet ondersteunt bij het kind.
- De waargenomen gedragscontrole: De mate waarin de ouder denkt dat het eenvoudig is om de ontwikkeling van de levensvaardigheden van het kind te ondersteunen.
- Morele verplichting: In hoeverre de ouder zich verantwoordelijk voelt om het kind te ondersteunen bij het ontwikkelen van de vaardigheden.
- Persoonlijkheidskenmerken: In hoeverre de persoonlijkheid van de ouder overeenkomt met de taken die hij/zij heeft omtrent het ondersteunen in de ontwikkeling van het kind.

Omgevingsfactoren die van invloed zijn op iemands motivatie zijn (Brug et al., 2012):

- De fysieke omgeving: In welke buurt woont het gezin en in welke mate is de buurt stimulerend voor de ouders om aandacht te besteden aan de levensvaardigheden van hun kind?
- Sociale omgeving: De sociale kringen van de ouder, zoals familie en vrienden en hoe zij ondersteunen bij de opvoeding van het kind.
- Economische omgeving: Hoeveel geld er is om het kind te voorzien van de ondersteuning omtrent de levensvaardigheden.
- Politieke omgeving: De politiek bepaalt vele factoren die van invloed zijn op zowel ouder als kind, zoals de hoeveelheid geld die vrijkomt voor het aanbieden van soortgelijke interventies als de Levensvaardigheden PO.

Pas wanneer er voldoende factoren aanwezig zijn die positief gerelateerd zijn aan bepaald gedrag, zullen mensen gemotiveerd zijn om het gedrag te laten zien. Wanneer dit voldoende is verschilt per situatie. Ook kunnen de factoren met elkaar botsen. Zo kan iemand de intentie hebben om te stoppen met roken, maar als de omgeving daar niet stimulerend in is, is de kans kleiner dat hij/zij ook daadwerkelijk stopt (Brug et al., 2012). Voor dit onderzoek kan het verklaren waarom de ouders niet gemotiveerd zijn, zelfs als ze wel de intrinsieke motivatie hebben. Aan een deel van de factoren zal aandacht besteed worden bij het interviewen van de ouders.

2.5 Onderzoeksvraag en deelvragen

Uit het probleem dat basisschool Het DOK omschrijft is de onderzoeksvraag *"In hoeverre motiveert het aanbieden van een stuk uit de interventie Levensvaardigheden PO ouders van kinderen in groep 5 t/m 8 van de basisschool Het DOK, bij het aanleren van levensvaardigheden bij hun kinderen?"* gebaseerd. Om antwoord te kunnen geven op deze vraag zijn er naar aanleiding van het theoretisch kader en het probleem dat de basisschool omschrijft deelvragen opgesteld. In de deelvragen gaat het net als in de onderzoeksvraag om ouders van kinderen in de bovenbouw (groep 5 t/m8) van basisschool Het DOK.

Deelvraag 1

"In hoeverre zijn de ouders intrinsiek gemotiveerd om levensvaardigheden aan te leren bij hun kinderen?"

Deelvraag 2

"Wat is de eerste indruk van de ouders bij het tonen van stukken uit de interventie Levensvaardigheden PO?"

Deelvraag 3

"Wat missen de ouders bij de stukken uit de interventie Levensvaardigheden PO?"

3. Methode

Het onderzoek dat is uitgevoerd is specifiek gericht op ouders van kinderen in de bovenbouw (groepen 5 t/m 8) van basisschool Het DOK. Er is onderzoek gedaan naar de volgende onderzoeksvraag:

"In hoeverre motiveert het aanbieden van een deel van de Oudertoolkit en het Paspoort voor Ouder en Kind van de interventie Levensvaardigheden PO ouders, van kinderen in groep 5 t/m 8 van de basisschool Het DOK, bij het aanleren van levensvaardigheden bij hun kinderen?".

Het doel hiervan was om te kijken naar de behoeften en motivatie van ouders van kinderen op deze school, om er uiteindelijk achter te komen hoe het aanbod zo passend mogelijk gemaakt kon worden en hoe de ouders gestimuleerd werden om de interventie in te zetten. De bestaande interventie Levensvaardigheden PO, die nu toegepast wordt bij andere scholen, wordt aan de hand van het advies dat op basis van dit onderzoek geschreven is aangepast naar de specifieke behoeftes en de motivatie van deze doelgroep.

3.1 Soort onderzoek

Dit onderzoek is een kwalitatief ontwerpgericht onderzoek, omdat het zich richt op een probleemvraagstuk, waarbij gekeken wordt naar het verbeteren van de huidige praktijk. De doelgroep omvat specifiek de ouders van kinderen uit de bovenbouw van basisschool Het DOK in Oegstgeest. De interventie Levensvaardigheden PO zal naar hun behoeften en motivatie worden aangepast. Om de onderzoeksvraag te beantwoorden is er door middel van fieldresearch primaire data verzameld bij de specifieke doelgroep (Baarda et al., 2018).

Het fieldresearch omvat 3 focusgroepen van 1,5 uur met in totaal 15 mensen. In de focusgroepen is gevraagd naar de behoeftes en belevingen rondom het aanleren van levensvaardigheden bij hun kinderen en hun mening over de bestaande interventie Levensvaardigheden PO. De focusgroepen hadden als doel om voldoende beeld te geven over de behoeftes van de ouders, wat hun motivatie is en in hoeverre het aanbod aansluit bij hun praktijk. Er is voor focusgroepen kozen omdat het interessant is te zien hoe ouders op verschillende manieren naar het aanleren van de levensvaardigheden kijken en hen daarover te laten discussiëren. Door het discussiëren kunnen de ouders kritisch naar een deel van de interventie kijken en uitwisselen tegen welke gezamenlijke problemen ze aanlopen. Er komt door de interactie sneller meer diepte in het interview (Assema, Kok & Mesters, 1992). Er is aan het begin van elke focusgroep vermeld dat ouders het niet met elkaar eens hoeven zijn en dat discussie goed is voor het onderzoek. Dit is een manier om sociaalwenselijke antwoorden en groepsdruk te voorkomen. Daarnaast heeft het gebruik van focusgroepen andere voordelen. Door gebruik te maken van focusgroepen zijn er meer ouders ondervraagd over een kortere periode. Wanneer er meer participanten zijn, zijn de uitkomsten meer representatief ten aanzien van de doelgroep (Assema, Kok & Mesters, 1992). Om de gesprekken de rust te bieden die nodig is voor het uitvragen van de verschillende onderwerpen, was er een extra halfuur ingecalculeerd. Een focusgroep duurde dus maximaal 2 uur. Meer dan dat wilden we niet van de ouders vragen omdat ze het, zoals genoemd in het theoretisch kader, vaak druk hebben met het onderhouden van werk, hobby's, hun kinderen en zichzelf (Gravestijn & Aartsma, 2015). Wanneer er teveel tijd van de ouders gevraagd zou worden, was de kans op participatie kleiner. Er is daarom gekozen voor vrij korte focusgroepen met een laag aantal aan deelnemers. Er is gevraagd aan de deelnemers om hun antwoorden te noteren op een blaadje, voordat ze het toelichten. Dit is zodat elke ouder antwoord op de vragen geeft, zonder dat dit nog beïnvloed wordt door de antwoorden van andere ouders.

Dit voorkomt sociaal wenselijke antwoorden. Ook zorgt dit ervoor dat iedereen binnen de beperkte tijd, antwoord kan geven op de vraag. In de focusgroepen is ervoor gezorgd dat verschillende mensen aan het woord kwamen en onderwerpen die belangrijk leken voor het onderzoek uitgevraagd werden.

De bovenbouw van Het DOK bestaat uit 7 klassen. Er zitten maximaal 15 kinderen in één klas. Dat betekent dat er naar schatting rond de 210 ouders zijn. Door de focusgroepen in te delen in 3 groepen van gemiddeld 5 personen, zijn er in totaal 15 van de 210 ouders ondervraagd. Het plan was om 4 focusgroepen van 5 personen te interviewen. Helaas is dit door gebrek aan tijd en aanmeldingen niet gelukt. Van de groepen 5 en 8 zijn er daarom minder onderzoeksresultaten. In plaats van 5 ouders per groep, hebben er uit deze groepen 2 ouders deelgenomen. Dit kan van invloed zijn op de uitkomst van het onderzoek. Hierdoor is het kans op toeval groter.

Medewerker van het lectoraat en opdrachtgever van dit onderzoek Daphne Petterson nam deel aan de focusgroepen, om te zorgen dat dit in goede banen geleid werd. De focusgroepen zijn opgenomen via een spraakrecorder. De ouders hebben voorafgaand de focusgroep, na uitleg over het gebruik van de opnames en hun privacy, hun toestemming getekend op het toestemmingsformulier (bijlage 3). De transcripten zijn anoniem verwerkt en worden niet getoond in dit onderzoek. Bovendien is er bij zowel de resultaten als in het transcript op gelet dat ouders niet herleidbaar zijn aan de hand van hun verhalen, in verband met de gevoelige informatie die ze gedeeld hebben. De opnames en het transcript worden direct verwijderd na het afstuderen van ondertekende. Ook het lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding zal de transcripten niet bewaren.

De participanten zijn verzameld tussen april en mei 2022 via basisschool Het DOK. Helaas zijn er, door een tekort aan aanmeldingen en tijd, niet veel verschillende ouders geïnterviewd. Via een uitnodiging per e-mail (zie bijlage 7) of via de docenten op de school konden ouders van kinderen in de bovenbouw zich aanmelden. Er is daarom sprake van een doelgerichte steekproef (Baarda et al., 2018). Er zijn meer mensen gevraagd dan daadwerkelijk nodig was, zodat er ruimte was voor uitvallers (door bijvoorbeeld het coronavirus) bij de focusgroep. De deelnemers van de steekproef zouden de ouders van leerlingen in de bovenbouw moeten vertegenwoordigen. Slechts één van de respondenten was een man, de rest was vrouw. Allen waren ze ouders van 2 of meer kinderen. Volgens Carin zit er een groot verschil in ouders in de wijken waar ze wonen. De respondenten kwamen veelal uit dezelfde wijken in Oegstgeest. Twee respondenten zijn wonend in Valkenburg. Ook leken de deelnemers erg enthousiast over het levensvaardighedenproject, terwijl de kans groot was dat niet alle ouders dit zouden zijn. De ouders die niet deel wilden nemen aan het onderzoek staan wellicht anders tegenover het project dan de ouders die wel wilden deelnemen. Ouders die interesse hadden om deel te nemen zouden bijvoorbeeld meer betrokken kunnen zijn bij de school en de opvoeding van hun kind, dan ouders die ervoor kiezen om niet participeren. Hierdoor is de representativiteit tegenover de gehele doelgroep niet heel hoog. Er kunnen wel conclusies getrokken worden over de moeders van kinderen in de groepen 6 en 7, wonend in Oegstgeest en Valkenburg.

3.2 Opzet focusgroepen

Er is een topiclijst ontwikkeld op basis van het theoretisch kader en de probleemstelling. De focusgroepen zijn semigestructureerd, omdat er van tevoren wel richting gegeven is door middel van een topiclijst met vragen, maar hiervan afgeweken of op doorgevraagd werd. Hiervoor is gekozen zodat de kern uitgevraagd werd en er doorgegaan kon worden op wat de ouders belangrijk vonden. Daarnaast zijn er stukken met verschillende levensvaardigheden van de bestaande interventie Levensvaardigheden PO voorgelegd, om te kijken wat de ouders ervan vonden. Zoals eerder genoemd is de interventie aangepast op de groep waarin het kind zit. De focusgroepen waren ingedeeld met ouders

uit dezelfde groep. Ze hebben dan ook een stuk gezien van de interventie voor de groep waarin hun kind zich bevindt. De stukken zijn uit de Toolkit voor Ouders en het Levensvaardighedenpaspoort voor Ouder & Kind. Daphne Petterson heeft daarbij de ouders een toelichting gegeven op de interventie. De opzet van de focusgroepen was gebaseerd op de theorie van Assema, Kok en Mesters (1992) en is als volgt:

1. De voorbereiding: Het omschrijven van het doel, het aantal en de omvang van de focusgroepen bepalen, een gespreksleider kiezen, een ruimte regelen, opnameapparatuur regelen, deelnemers werven, groepen samenstellen en deelname bevestigen.
2. De uitvoering: Een ontspannen sfeer creëren, een inleiding geven, de vraagroute doorlopen, discussie leiden, aantekeningen en spraakopname maken en afsluiten.
3. De uitwerking: Eerste indrukken opschrijven, de opname uittypen, resultaten samenvatten of coderen en resultaten rapporteren.

In bijlage 2 is een verdere toelichting gegeven bij de opzet van de focusgroepen inclusief de topiclijst. De vragen omtrent motivatie zijn gebaseerd op de zelfdeterminatietheorie uit het theoretisch kader van Deci & Ryan (2017), met als doel er zo achter te komen in hoeverre de ouders gemotiveerd zijn om de interventie Levensvaardigheden PO in te zetten. Ook worden factoren die van invloed zijn op de motivatie volgens de theorie van Brug (2012) uitgevraagd. Deze theorie kan verklaren waarom ouders niet of wel gemotiveerd zijn om de interventie in te zetten. Hoe de vragen in verband met de theorie gesteld zijn, is te zien in de topiclijst (bijlage 2).

Na het uitvoeren van de focusgroepen zijn de opnames getranscribeerd naar tekst. De opnames zijn beluisterd en als geheel uitgetypt, zodat de antwoorden eerst op papier staan, voordat ze worden geïnterpreteerd. Na het uitwerken zijn de antwoorden gecodeerd. Dit is gedaan door codes te maken op basis van wat de ouders vertellen en deze te verdelen onder groepen. Wanneer verschillende ouders hetzelfde antwoord gaven, is er gebruik gemaakt van dezelfde codes. Het transcriberen en coderen voorkomt selectief luistergedrag en maakt het controleerbaar voor de lezer. Het transcript dient daarnaast als bewijs en controle voor eventuele andere lezers en waarborgt de privacy van de deelnemers. Het zou eventueel ook voor andere doeleinden of vervolgonderzoeken gebruikt kunnen worden (Baarda et al., 2018).

Een onderzoek dient zo valide en betrouwbaar mogelijk te zijn. Bij het voeren van de gesprekken/discussies in de focusgroepen, is er rekening mee gehouden met dat ouders sociaal wenselijke antwoorden kunnen geven. Dit kan namelijk van invloed zijn op de validiteit. De verwachting was dat de ouders wilden laten zien dat ze al zoveel mogelijk bijdragen aan het aanleren van de levensvaardigheden bij hun kinderen. De focusgroepen brachten hierin nog een extra risico met zich mee, doordat de ouders ook te maken hebben met groepsdruk. Ze waren omringd door mensen die ze vermoedelijk al kenden en waarbij ze bepaalde situaties misschien niet bloot durfden te geven. Dit helemaal voorkomen was onmogelijk. Om te bevorderen dat ouders zich vrij voelden om alles te delen is er aan het begin van elke focusgroep uitgelegd dat het gesprek bedoeld was om de ouders te helpen en om te kijken waar ze ondersteuning in nodig hebben. De veiligheid binnen de groep is daarnaast benadrukt door te zeggen dat de gesprekken anoniem verwerkt zouden worden en dat het gesprek binnen de vier muren blijft. Het was belangrijk dat de ouders het gevoel hadden dat er geen goed of fout was in wat ze kwijt wilden (Baarda et al., 2018).

Een ander risico dat zich gedurende het proces heeft afgespeeld is het coronavirus. Naast de mogelijkheid tot uitvallers waarmee rekening is gehouden, kan het onderzoek minder representatief zijn doordat kinderen in de afgelopen jaren een minder vaste structuur hebben gehad door de uitval van lessen en het vaker thuis zijn bij hun (werkende)

ouders/verzorgers. Carin van basisschool Het DOK gaf zelf al aan dat Covid-19 bijdraagt aan de problematiek omtrent het aanleren van levensvaardigheden (C. Robles, persoonlijke communicatie, 10 maart 2022). Mogelijk lost een deel van de problematiek zich op, nu de kinderen een leven leiden waarin ze meer sociaal contact hebben en er meer op uit kunnen. Ook heeft de school nu waarschijnlijk nauwer contact met de ouders en hierdoor meer controle over de kinderen. Dit was, zoals benoemd in de inleiding, eerder een probleem bij de school (C. Robles, persoonlijke communicatie, 10 maart 2022).

De conclusies zijn voornamelijk gebaseerd op antwoorden die herhaaldelijk door ouders werden benoemd. Door een gebrek aan tijd en aanmeldingen vanuit de ouders is er geen sprake van saturatie geweest. Er is dus niet net zolang doorgegaan met de dataverzameling totdat zich geen nieuwe informatie meer aandiende (Baarda et al., 2018). De ouders uit verschillende focusgroepen vertelden wel regelmatig tegen hetzelfde aan te lopen of behoefte te hebben aan hetzelfde. Er bestaat een mogelijkheid dat iemand de uitkomsten van de focusgroepen anders interpreteert, of de focus op andere uitkomsten legt. Daarom zijn er vergaderingen geweest met de medeonderzoekers binnen het lectoraat in de periode van de uitwerking van de resultaten, om de verschillende visies over de resultaten te bespreken.

3.3 Professioneel handelen

Voor het vakgebied psychologie zijn verschillende beroepscode opgesteld. Dit worden NIP codes genoemd. De codes zijn gebaseerd op vier basisprincipes: verantwoordelijkheid, integriteit, respect en deskundigheid. Door het hanteren van deze codes zijn respondenten beschermd tegen mogelijk onzorgvuldig handelen vanuit de onderzoeker en worden de vastgelegde rechten en plichten gevolgd. In dit onderzoek zijn deze NIP codes gehanteerd (Nederlands Instituut van Psychologen, 2015). Om de focusgroepen professioneel te laten verlopen en te verwerken, is de anonimiteit van de deelnemers serieus genomen en hebben er van te voren vergaderingen plaats gevonden met het lectoraat, voornamelijk met Daphne Petterson die mij van feedback voorzag en aanstuurde bij het ontwikkelen en uitvoeren van de focusgroepen.

4. Resultaten

Er is voor gekozen om de kwalitatieve resultaten weer te geven aan de hand van de deelvragen. De resultaten zijn onderbouwd door anonieme citaten van deelnemers uit de focusgroepen.

Deelvraag 1: "In hoeverre zijn de ouders intrinsiek gemotiveerd om levensvaardigheden aan te leren bij hun kinderen?"

Alle ouders vertrouwen erop om de levensvaardigheden zelf bij hun kinderen aan te kunnen leren (competentie). De ouders denken echter niet dat zij alle kinderen evenveel kunnen beïnvloeden. De ouders van de groepen 5 en 6 verschilden van mening over de hoeveelheid invloed die zij denken uit te oefenen op de levensvaardigheden van hun kinderen. Hierover ontstond veel discussie in de focusgroepen:

"Ik denk persoonlijk dat we heel veel invloed hebben op hoe ze omgaan met tegenslag en op wat voor manier ze in het leven staan." – Moeder van een kind uit groep 6

"Ik ben wel van mening dat je grote invloed hebt, maar soms lukt het niet om die invloed op een bepaalde wijze uit te oefenen." – Moeder van een kind uit groep 5

De ouders gaven aan te denken dat de omgeving veel invloed uitoefent. Voornamelijk de ouders van kinderen in de groepen 7 en 8. Sommige vertelden dat ze hierdoor zelf denken minder invloed uit te oefenen:

"Ja, ze zitten nu op een bepaalde leeftijd dat op een gegeven moment ze zich steeds meer gaan onttrekken natuurlijk en van andere kanten invloeden krijgen. En dan vraag je je af hoeveel ja, hoeveel invloed je nog kan uitoefenen." – Moeder van een kind uit groep 8

Een aantal ouders denkt minder invloed uit te kunnen oefenen, omdat hun kind ADHD heeft:

"We hebben (naam) een kleine twee maanden geleden wel laten testen. Dat had twee redenen: dat is dat we zien dat wij vrij weinig invloed hebben op zijn gedrag en daarom moesten we lachen toen jij de vraag stelde. Uh, omdat wij, wij praten heel veel met hem over wat goed is en wat fout en hoe kom je op voor jezelf zonder dat je anderen kwetst? En hoe respecteer je grenzen? Dat soort dingen allemaal. Hij lijkt daar ondanks de uitleg van ons zo nu en dan toch moeite mee te hebben." – Moeder van een kind uit groep 5

Op de vraag in hoeverre de ouders dit zelfstandig op kunnen pakken na het zien van het Levensvaardighedenpaspoort en de Toolkit voor Ouders (autonomie), vertelden alle ouders er bij zichzelf vertrouwen in te hebben. Sommige ouders hadden het idee dat niet elke ouder in staat is om het zelfstandig op te pakken:

"Ik denk wel dat je dat laagdrempelig moet houden, omdat ik denk: er zijn natuurlijk ook best kinderen waar bijvoorbeeld de ouders de taal niet machtig zijn hier. Als je dan weet ik het waar op een site iets moet zoeken over dit, denk ik dat t sowieso dan al een uitdaging wordt." – Moeder van een kind uit groep 6

De ouders spraken veel over de rol die de school hierin aanneemt en de behoefte van verbondenheid vanuit de school:

"Als je dit alleen mee naar huis geeft, dan ben ik inderdaad ook bang dat 't een beetje verzandt. Ja, er moet inderdaad een terugkoppeling zijn met de school." – Moeder van een kind uit groep 8

"Uiteindelijk ben je natuurlijk denk ik wel helemaal verantwoordelijk voor je eigen kind, maar ik denk dat school wel een rol daarin zou moeten spelen." – Moeder van een kind uit groep 5

"Maar wat ik wel heel erg prettig zou vinden, is dat op 't moment dat ze zo'n soort les doen. Ja, dat ik dat weet voordat ze thuiskomt. Want, dat ik het niet op dat moment net weer heel druk met andere dingen bezig ben en haar niet op de manier kan opvangen zoals je dan op dat moment juist ja, zou willen." – Moeder van een kind uit groep 6

Enkele ouders zagen ook juist een risico in het samenwerken met de school. Zo vertelde een vader met een harde toon in zijn stem:

"Ik wil wel mijn kind op kunnen voeden naar mijn eigen normen en waarden. De school moet niet mijn opvoeding over gaan nemen." – Vader van een kind uit groep 5

Er kwam naar voren dat de ouders veelal behoeften hadden aan informatie over de thema's op dat moment, hoe deze thema's op school behandeld worden en wat er in die periode verwacht wordt van de ouders thuis. De ouders hadden de wens dat zo concreet mogelijk te houden met opdrachten en datums, of in de vorm van een tijdlijn. Dit kan doormiddel van een nieuwsbrief, via een app of via e-mail. Sommige ouders vinden het ook fijn om over bepaalde onderwerpen te kunnen praten met de docenten:

"Ja, het is wel fijn als de leraar er ook voor openstaat. Er zullen ongetwijfeld bij kinderen dingen naar bovenkomen. Het zal fijn zijn als je de mogelijkheid hebt om daar ook met de leraar dan over verder te praten." – Moeder van een kind uit groep 6

De ouders zien allen het belang van het levensvaardighedenproject. Ze geven hier verschillende redenen voor:

"Mijn dochter is als ze naar de middelbare school gaat nog 11 en ze is ook best wel een gevoelig zachtvaardig meisje, zeg maar. En dan hou ik wel af en toe een beetje m'n hart vast. Dat ik denk sneeuw je daar niet onder..." – Moeder van een kind uit groep 6

"Nou het is eigenlijk een basis die je legt voor 't leven. Uh vriendschappen, werk, relaties, ja... alles in de maatschappij eigenlijk." – Moeder van een kind uit groep 7

Ook vertelt een ouder dat haar kind is blijven zitten door het gebrek aan de levensvaardigheden in groep 2. Een andere moeder vertelt dat haar kind (groep 5) moeite heeft met het controleren van zijn emoties en daardoor vaak ongewild grenzen van anderen overgaat. Hierdoor wordt hij soms niet meer uitgenodigd op kinderfeestjes, wat het hem veel verdriet doet. Over het algemeen vertelden de ouders gemotiveerd te zijn om het aanbod thuis in te zetten.

Deelvraag 2: "Wat is de eerste indruk van de ouders bij het tonen van stukken uit de interventie Levensvaardigheden PO?"

De ouders vinden veelal dat het Levensvaardighedenpaspoort en de Toolkit kort, maar krachtige teksten bevatten. Een moeder vertelde met een lach op haar gezicht:

"Ik heb alles tot nu een beetje doorgelezen, maar d'r staan gewoon echt goeie goede vragen in. Het is heel kort en krachtig, maar het is zo effectief!" – Moeder van een kind uit groep 6.

Verder vonden de ouders het goed dat er veel gebruik gemaakt is van plaatjes (ook met kinderen van verschillende etniciteit erop), dat de oefeningen uitnodigen tot gesprek, het mooi vormgegeven is, dat de stellingen die erin vermeld staan sterk zijn en de interventie vernieuwend is. Daarnaast gaven de ouders aan het fijn te vinden dat er

reflectieoefeningen instaan die ze met het kind kunnen doen. De inhoud van de opdrachten werd over het algemeen positief ervaren. Bovendien herkent een moeder direct haar eigen kind in de toelichting die ze zag over de ontwikkelfase. Een aantal ouders benoemt dat ze het goed vinden dat kinderen in bepaalde situaties geplaatst worden:

"Maar het is ook wel fijn dat je eerst met dit stuk, dat kinderen in een situatie geplaatst worden en dat ze daarna hun gevoel kunnen uiten daarover. Dat neemt ze wel mee in een in een bepaalde richting." – Moeder van een kind in groep 6

Een ander punt dat een vader gelijk opviel was de benaming 'LifeSkills' dat op de titelpagina stond in plaats van levensvaardigheden. Dit kon volgens hem verwarrend zijn. Sommige ouders vroegen zich direct af wat de verwachte frequentie was van de opdrachten in het project. Ze vonden wekelijks teveel. Ouders spraken als volgt over de Toolkit voor ouders:

"Ik moet zeggen dat het ook al alleen fijn is dat je gewoon op bepaalde thema's die wat jij ook zei passend zijn bij de leeftijd die je kind dan heeft. Dat je daar dan gewoon weer eens wat informatie over kan doorlezen, zodat je denkt 'oh, zo zit het dus misschien?'. En dat je dat dan ook op een moment kan toepassen als de situatie zich daarvoor leent. Niet perse die week, zeg maar." – Moeder van een kind in groep 8

Het gebruik maken van filmpjes is voor sommige ouders wenselijk. Sommigen willen graag dat de Toolkit voor Ouders en het Levensvaardighedenpaspoort online aangeboden worden, zodat het makkelijk terug te vinden is. Anderen vinden juist dat kinderen al genoeg op de computer moeten doen. Ook kwam een ouder met het idee om het online en fysiek aan te bieden, zodat ouders zelf hun voorkeur kunnen bepalen en het papier niet kwijt kunnen raken. Dit zou bijvoorbeeld via de website van de school kunnen. De wens was dan dat het ook mogelijk is om het online in te vullen:

"Het is denk ik wel handig als het digitaal is dat je het ook digitaal kan invullen. Als je het digitaal niet kan invullen dan zou ik ook zeggen dan op papier, want anders is het erg onhandig." – Moeder van een kind in groep 6

Een ouder benoemde dat hij het belangrijk vindt dat de lay-out overzichtelijk blijft en de tekst goed leesbaar is. Daarnaast vindt hij het voorbeeld dat gebruikt wordt in het paspoort niet goed:

"En dan moet het kind wat geslagen wordt sorry zeggen, omdat hij iets lelijks heeft gezegd. Met andere woorden, als je iets lelijks zegt is dat erger dan wanneer je geslagen wordt." – Vader van een kind uit groep 5

Tot slot hadden ze verschillende ideeën voor opdrachten in het paspoort, zoals het afnemen van interviews, contact leggen met iemand in een ander land of een soort uitwisselingsproject, kennis overbrengen vanuit verschillende aspecten/perspectieven (bijvoorbeeld vanuit verschillende geloven), een tekening maken over een bepaald onderwerp, rollenspellen uitvoeren en het wisselen van taken (dus de één presenteert de ene keer en de ander de volgende keer).

Deelvraag 3: "Wat missen de ouders bij de stukken uit de interventie Levensvaardigheden PO?"

De ouders stellen voor verschillende thema's te behandelen in het project Levensvaardigheden PO:

- Angst (door een moeder van een kind in groep 7);
- ADHD (door een moeder van een kind in groep 6);

- Drama (door een moeder van een kind in groep 7);
- Ongelijkheid (door een moeder van een kind in groep 8);
- Onzekerheid (door een moeder van een kind in groep 7);
- Plannen (door twee moeders van kinderen in groep 7);
- Tot rust komen (door een moeder van een kind in groep 6);
- Het leren accepteren van verschillen (door een moeder en een vader van een kind in groep 5);
- Uit de comfortzone komen (door twee moeders van kinderen in groep 7).

De ouders merken dat ze geen invloed op sommige aspecten uitoefenen door de invloeden van buitenaf. Ze vinden het bijvoorbeeld vaak lastig hiermee om te gaan en in hoeverre zij kunnen bepalen met wie hun kind wel of niet omgaat. Dit thema werd daardoor door een groot deel van de ouders benoemd met betrekking tot de kinderen in alle groepen. Een ander thema waar ouders van kinderen in de groepen 6,7 en 8 veel over praatten in de focusgroepen is cultuurverschillen. Bij de ouders van de kinderen in groep 5 is dit niet benoemd. Het ging voornamelijk over de kennis van de verschillen in cultuur tot in het hebben van respect voor de verschillen. Respect werd hierbij door de ouders van kinderen in de groepen 5 en 6 ook als een belangrijk thema beschouwd op andere aspecten, zoals geaardheid of andermans mening. Het is meerdere ouders opgevallen dat de kinderen niet altijd respect hebben voor anderen. Ook werd de kwetsbaarheid op sociale media door bijna alle ouders van kinderen in de groepen 6,7 en 8 benoemd als potentieel thema:

"Ik vind het heel lastig, want de één heeft de telefoon vanaf zes jaar en de andere vanaf elf jaar. De één gooit alles erop en stuurt alles door, heeft geen filter en de anderen wel. En 't is natuurlijk puur wat ze thuis meekrijgen. Maar ja, ik vind t ook belangrijk dat ze leren om ermee om te gaan." – Moeder van een kind in groep 6

Een moeder sprak erover hoe haar dochter in contact kwam met een mogelijke oplichter op het internet en hoe lastig ze het vond om hiermee om te gaan:

"Voor mijn gevoel had ik haar al best al het één en ander verteld, maar zij ging daar met open ogen in. Ja, ik vond het heel eng om te merken dat ze toch zo naïef was, die kinderen zijn nog helemaal niet weerbaar. En ja, zien daar nog helemaal geen kwaad in." – Moeder van een kind in groep 7

Daarnaast kwam een verzoek om meer gebruik te maken van actuele thema's en hoe het kind met een soortgelijke situatie zou omgaan, wat het kind daarover voelt en/of denkt. Het idee van een ouder was om de actuele thema's meer op het kind te betrekken, zodat het interessanter wordt voor het kind. Ongeveer de helft van de ouders had voorkeur voor een overkoepelend thema op school en thuis. Aan de andere kant vinden ouders het belangrijk dat een thema op dat moment aansluit op zowel de ontwikkelingsfase als de situatie van het kind:

"Je gaat ook niet zitten van: Oké jongens, het is weer donderdagavond, wat was er nu ook alweer? Spannend? Nou wat vind je spannend?" – Moeder van een kind in groep 6

Een vader vond voor beide opties wel iets te zeggen en kwam met het idee om het allebei te doen:

"Ik zou zeggen één overkoepelend thema wat zowel thuis als op school besproken kan worden en verder thema's in het boekje die je zelf naar eigen behoeften kan behandelen." – Vader van een kind in groep 5

De ouders dachten ook na over hun eigen behoeften. Ze vertelden wel tijd en ruimte nodig te hebben om het levensvaardigheden project in te zetten:

"En ik, wij, zijn hier nu allemaal waaruit een stukje betrokkenheid misschien blijkt. Maar anderzijds, jij hebt net een dochtertje van drie en nog een kindje van zes. De avond is druk genoeg. Als dit dan nog ergens op de kast belandt... Het moet wat concreter zijn. Ja ja, dat is het. Het moet wat concreter zijn." – Moeder van een kind in groep 7

Naast de vraag of de ouders zelf tijd en ruimte hadden, maakten ze zich ook zorgen over kinderen waarvan de ouders geen tijd hebben of willen vrijmaken voor het leesvaardigheden project:

"Wat ik nog wel een lastig dingetje vind is stel dat er nu ouders zijn die er geen tijd voor willen maken, geen tijd voor hebben of wat dan ook. Dan wordt een kind wel elke week ermee geconfronteerd. Dat zijn ouders niet meedoen en andere ouders wel." – Moeder van een kind in groep 6

De ouders vinden dat het laagdrempelig moet blijven, om de volgende redenen:

"Dit gaat gewoon helemaal niks worden. Ja die denken: 'Nou leuk voor jou', en dan gaan ze door. Omdat het één het past niet in hun cultuur en twee je bent de taal niet machtig. Nu heb je misschien niet één, maar misschien wel twee, drie kinderen. Want daar zit ik dan al mee. Dan denk ik: dan krijg ik het weer voor drie kinderen thuis. Ik vind het nog wel een dingetje hoor." – Moeder van een kind in groep 6

Een oplossing die de ouders zelf al bedachten was om de opdrachten niet alleen op ouder en kind te richten, maar dat de opdracht een vrije invulling kan krijgen, waarbij het kind het zelfstandig of met mensen uit de omgeving oppakt. Ook praktische zaken doen de ouders twijfelen over het gebruik van het project Levensvaardigheden PO. Zo noemt een ouder dat een kind wel thuis moet komen met de opdrachten.

Tot slot gaven ouders als tip om de Toolkit en het Levensvaardighedenpaspoort geen huiswerk te noemen, omdat het dan minder aantrekkelijk is. Ook vinden een paar ouders dat er gelet moet worden dat het kind wel dichtbij zichzelf kan blijven en ze niet allemaal hetzelfde met bepaalde situaties om moeten gaan. Eén ouder leek het ook een goed idee om met beloningen te werken:

"Spreek bijvoorbeeld met je ouders af wat je beloning gaat zijn voor het maken van die opdrachtjes. Dan is t soms uh... nou vanavond mag je kiezen wat we gaan eten of ik mag morgen met mijn moeder een halfuur een spel doen en dan mag ik kiezen wat we gaan doen. Of dat je dan kan zeggen van oké als je vijf dagen achter elkaar niet heel boos bent geworden, dan kunnen we dit met elkaar afspreken." – Moeder van een kind in groep 6

5. Conclusie

Door middel van conclusies trekken uit de deelvragen, wordt antwoord gegeven op de onderzoeksvraag: *"In hoeverre motiveert het aanbieden van een stuk uit de interventie Levensvaardigheden PO ouders, van kinderen in groepen 5 t/m 8 van de basisschool Het DOK, bij het aanleren van levensvaardigheden bij hun kinderen?"*.

De ouders verschillen van mening over de vraag of ze veel of weinig invloed uitoefenen bij het aanleren van de levensvaardigheden bij hun kinderen. De ouders zijn het wel met elkaar eens dat de omgeving hierin een grote rol speelt, voornamelijk bij kinderen in de hogere groepen (7 en 8). De ouders hebben vertrouwen in zichzelf en zien zichzelf instaat om gebruik te maken van het project Levensvaardigheden PO met hun eigen kind. Zij zien echter andere ouders van kinderen op Het DOK minder in staat om dit zelfstandig op te pakken, omdat die misschien de taal niet machtig zijn of geen tijd ervoor kunnen of willen maken. Om die reden moet het volgens de ouders laagdrempelig blijven, door middel van makkelijk taalgebruik. De ouders hebben behoefte aan verbondenheid en ondersteuning vanuit de school, al moet de school niet de opvoeding van de kinderen overnemen. Ze willen dat er een terugkoppeling plaatsvindt over de thema's die aan bod komen, hoe dit op school behandeld wordt en dat ze ingelicht worden over wat er verwacht wordt van de ouders op dat moment. De informatie hierover dient zo concreet mogelijk te blijven en een duidelijk overzicht te bieden met opdrachten en datums. Het liefst per e-mail of via een nieuwsbrief. Alle ouders zien allen het belang van het aanleren van de levensvaardigheden en zijn over het algemeen gemotiveerd om zich voor de interventie in te zetten.

De ouders zijn te spreken over de eerste opzet van het Levensvaardighedenpaspoort en de Toolkit voor Ouders. Ze vinden de plaatjes, inhoud van de opdrachten, vormgeving, stellingen, reflectieoefeningen en de aansluiting op de ontwikkelingsfase goed. Ook nodigt het volgens de ouders uit tot gesprek en is het project vernieuwend. De gewenste frequentie van het gebruik van de interventie thuis wisselde, maar één keer in de week vinden de ouders teveel. De meningen zijn verdeeld als het gaat om de aanbiedingsmethode. Sommigen ontvangen het liever digitaal, anderen liever fysiek. Eén ouder kwam met het idee het beide te doen, maar wanneer het digitaal aangeboden wordt is het fijn als het ook digitaal in te vullen is. Bij het aanbieden van een stuk uit de Toolkit voor Ouders was de lay-out niet overzichtelijk genoeg. Daarnaast hadden de ouders verschillende ideeën voor opdrachten in het paspoort, zoals het afnemen van interviews, contact leggen met iemand in andere landen of een soort uitwisselingsproject, kennis overbrengen vanuit verschillende aspecten, een tekening maken over een bepaald onderwerp, rollenspellen uitvoeren en het wisselen van rollen.

De ouders stellen thema's voor om terug te laten komen in het project Levensvaardigheden PO: angst, ADHD, drama, ongelijkheid, onzekerheid, plannen, tot rust komen, leren accepteren en uit de comfortzone komen. Vooral de thema's: invloeden van buitenaf, cultuurverschillen en de kwetsbaarheid op sociale media werden vaak benoemd. De kwetsbaarheid op sociale media is louter benoemd door ouders van kinderen in de groepen 6,7 en 8. Respect is een populair onderwerp onder de ouders van kinderen in de groepen 5 en 6. Ook het gebruik van actuele thema's en een overkoepelend thema met de school is wenselijk. Thema's dienen verder aan te sluiten bij de behoefte op dat moment. Ouders stellen als voorwaarde wel tijd en ruimte nodig te hebben om met hun kind aan de opdrachten te werken. Er kan vanuit gegaan worden volgens de respondenten, dat niet iedereen in de mogelijkheid is of gebruik wil maken van het de interventie. Er moet daarom over een oplossing worden nagedacht voor de kinderen van ouders die hier geen onderdeel van uit willen of kunnen maken. Bovendien gaven de ouders als tip om de Toolkit en het Levensvaardighedenpaspoort geen huiswerk te noemen, omdat het dan minder aantrekkelijk is en dat erop gelet moet worden dat het kind wel dichtbij zichzelf kan blijven. Tot slot is het werken met beloningen wenselijk.

Na het zien en horen van een deel van de interventie lijken de ouders enthousiast over het komende project Levensvaardigheden PO en zijn ze gemotiveerd dit in te zetten bij hun kinderen. Ze hebben echter nog een aantal verbeterpunten, voordat ze het daadwerkelijk in willen zetten. Daarnaast denken de ouders in dit onderzoek dat niet alle ouders gemotiveerd of in de mogelijkheid zijn om gebruik te maken van het aanbod.

6. Discussie

Er is geprobeerd zoveel mogelijk variatie te krijgen in de deelnemers van de focusgroepen met betrekking tot man-vrouwverhouding, achtergrond en woonplaats. Dit omdat de ouders op Het DOK veel van elkaar verschillen. Zoals eerder benoemd denkt Carin Robles dat er verschillen zijn in de opvoeding door ouders, door bijvoorbeeld cultuur, afkomst of de woonomgeving (C. Robles, persoonlijke communicatie, 10 maart 2022). Helaas is het door gebrek aan tijd en aanmeldingen niet gelukt om gevarieerde deelnemers te bereiken. De ouders die ondervraagd zijn in de focusgroepen zijn veelal vrouwen, wonend in Oegstgeest of Valkenburg. Bovendien hebben alle deelnemers een Nederlandse etniciteit. Er zijn echter ook ouders van kinderen op Het DOK die wonend zijn in plaatsen in de omgeving van Oegstgeest, zoals in Leiden of Rijnsburg. Daarnaast is ongeveer de helft van alle ouders man en hebben niet alle ouders een Nederlandse etniciteit. Mogelijk heeft dit de uitkomsten beïnvloed. Ook toont het vrijwillig deelnemen aan de focusgroepen een bepaalde mate van betrokkenheid. De verwachting is dat de ouders die deelgenomen hebben daarom mogelijk enthousiaster zijn over het project dan andere ouders. Om deze redenen zijn de resultaten niet volledig representatief voor het grotere geheel en wordt de validiteit minder. De aanmeldingen van de ouders van kinderen in verschillende groepen liepen uiteen. De ouders van kinderen in de groepen 6 en 7 waren erg enthousiast bij de aanmeldingen. Van de groepen 5 en 8 waren er weinig aanmeldingen. Bij groep 8 is een mogelijke reden hiervoor dat de kinderen en de ouders zelf de interventie niet meer zullen gebruiken. De interventie wordt namelijk vanaf volgend schooljaar ingezet op Het DOK, wanneer de kinderen naar de middelbare school gaan. De docenten van Het DOK hadden samen met Carin Robles de verantwoordelijkheid over het wervingsproces. Mogelijk is door een tekort aan docenten van groep 5, hierdoor minder aandacht besteed aan de werving voor die groep. Uiteindelijk heeft een aantal ouders van beide groepen alsnog deelgenomen en is het tekort opgevuld met ouders van kinderen in de groepen 6 en 7.

De verwachting was dat de meeste ouders die deel wilden nemen aan de focusgroepen gemotiveerd zouden zijn over het project. Deze verwachting lijkt te kloppen. Uit de antwoorden op de vragen die opgesteld zijn aan de hand van de zelfdeterminatietheorie van Deci & Ryan (2017), lijken de ouders gemotiveerd om de levensvaardigheden aan te leren bij hun kinderen. Zo blijkt dat ouders veelal denken een belangrijke rol te spelen bij het aanleren van de levensvaardigheden bij hun kind. Ze vertrouwen erop dat zijzelf de levensvaardigheden aan kunnen leren bij hun kinderen (competentie). Al weten niet alle ouders zeker in hoeverre zij invloed uitoefenen. Een opvallende uitkomst hierbij is dat ouders van kinderen in hogere groepen (groep 7 en 8) minder invloed denken te hebben dan ouders van kinderen in lagere groepen (groep 5 en 6). De ouders geven aan dat, hoe ouder het kind wordt, hoe groter de invloed vanuit de omgeving is. Ze denken zelf minder invloed uit te oefenen naarmate het kind ouder wordt. Mogelijk hangt dit samen met elkaar. De ouders zien zichzelf in staat om de interventie zelfstandig met hun kind op te pakken (autonomie). Ze geven aan wat voor ondersteuning ze graag vanuit school willen krijgen (verbondenheid). Een andere opvallende uitkomst is dat ouders van de kinderen in de groepen 6,7 en 8 de kwetsbaarheid op sociale media als thema vaak benoemden. De ouders van de kinderen in groep 5 hebben dit niet benoemd. Mogelijk is dit omdat kinderen in groep 5 nog geen gebruik (mogen) maken van sociale media. Het thema respect werd daarentegen alleen door de ouders van kinderen in de groepen 5 en 6 benoemd. Een oorzaak hiervan kan zijn dat kinderen die al iets verder zijn in de schooltijd beter in staat zijn om verschillen uit te spreken en op te lossen (Pettersson & Gravestijn, z.j.). De ouders stellen naast het hebben van motivatie, zelf verschillende voorwaarden op voor het gebruik van de interventie. Zo benoemen zij dat het belangrijk is om er tijd en ruimte voor te hebben en dat het daarom ook niet teveel tijd mag kosten. Dit komt overeen met wat er verwacht werd van de ouders zoals benoemd in de inleiding. Opvallend was dat de ouders niet over de invloed van het coronavirus zijn begonnen, waarvan gedacht werd dat dat invloed had op de levensvaardigheden.

Carin herkende aan de volgende punten een gebrek aan de levensvaardigheden bij de kinderen: een passieve houding bij het kind, een gebrek aan zin bij het leren door de overtuiging dat alles leuk moet zijn, weinig doorzettingsvermogen, moeilijk denken vanuit andermans perspectief, snel boos, beledigd of verontwaardigd worden, het slecht in kunnen leven in andere kinderen, (faal)angstig zijn en niet goed samen kunnen werken (C. Robles, persoonlijke communicatie, 10 maart 2022). Veel van deze kenmerken zijn de ouders ook opgevallen. Alleen het gebrek aan zin om te leren en een passieve houding zijn niet teruggekomen in de focusgroepen.

De vragen uit de gebruikte topiclijst (zie bijlage 2), gebaseerd op de zelfdeterminatietheorie van Deci & Ryan (2017), lijken antwoord te geven op de deel en hoofdvragen. De theorie is gebaseerd op onderzoek en is betrouwbaar. De antwoorden van de respondenten geven een duidelijk beeld en geven antwoord op de onderzoeksvraag. De uitkomsten van het onderzoek leiden tot aanpassingen aan de interventie Levensvaardigheden PO, om het aanbod zo passend mogelijk te maken. Indien dit niet gedaan wordt, is de kans aanwezig dat de ouders niet gemotiveerd zijn om het aanbod thuis in te zetten met hun kinderen. De aanpassingen zou de motivatie van de ouders voor het inzetten van de interventie zoveel mogelijk moeten vergroten. Er worden hiervoor aanbevelingen gedaan in het volgende hoofdstuk.

Zodra de interventie aangepast is aan de hand van het advies dat uit dit onderzoek voortvloeit, zou het aanbod opnieuw aangeboden kunnen worden en zouden de ouders kunnen kijken of het nu aansluit bij hun behoeften. Na minstens één jaar kan er een evaluatieonderzoek uitgevoerd worden onder de ouders, waarbij gekeken wordt hoe de ouders de interventie ervaren en waar ze tegenaan lopen bij het gebruik van het aanbod.

7. Aanbevelingen

Uit de zelfdeterminatietheorie van Deci & Ryan (2017) en het onderzoek blijkt dat ouders zichzelf in staat moeten zien om zelfstandig de interventie op te pakken en gemotiveerd te zijn om het te gebruiken (autonomie). Daarom wordt aanbevolen het gehele project zo laagdrempelig en toegankelijk mogelijk te houden. Hierbij is het voornamelijk belangrijk dat de ouders duidelijk weten wat er van hen verwacht wordt, de tekst niet te moeilijk taalgebruik bevat en het Levensvaardighedenpaspoort of de Toolkit voor Ouders op elk moment makkelijk erbij gepakt kan worden. De beste optie lijkt om het zowel digitaal als fysiek aan te bieden, omdat de wensen hierin erg uiteen lopen. Dit kan bijvoorbeeld via een e-mail vanuit de docenten of op de schoolwebsite. Het is belangrijk dat ouders het er makkelijk bij kunnen pakken om het te gebruiken. Voor ouders die de taal niet machtig zijn, niet de mogelijkheid of motivatie hebben om te ondersteunen bij het aanleren van de levensvaardigheden aan de hand van het aanbod, is het prettig als het kind in ieder geval een deel zelfstandig kan doen of met iemand anders uit de omgeving.

Naast autonomie is verbondenheid een belangrijk component binnen de zelfdeterminatietheorie (Deci & Ryan, 2017). Uit het onderzoek blijkt dat de ouders voornamelijk ondersteuning wensen vanuit de school. Het advies is om één overkoepelend maandthema voor alle klassen te behandelen op school, waarbij de school in de nieuwsbrief vermeldt wat er in die maand verwacht wordt van de ouders. Dit kan eventueel verschillen per groep. De informatie in de nieuwsbrief dient concreet te zijn met aangegeven datums en opdrachten. Ouders vinden het namelijk teveel worden wanneer ze meerdere kinderen hebben en elke klas een ander onderwerp heeft.

In de focusgroepen met de ouders kwam naar voren hoe ze denken over de huidige varianten van het Levensvaardighedenpaspoort en de Toolkit voor Ouders. Het advies voor beide is hieruit om de plaatjes, inhoud van de opdrachten, vormgeving, stellingen, reflectieoefeningen en de aansluiting op de ontwikkelingsfases erin te houden. De lay-out kan overzichtelijker gemaakt worden door het gebruik van grotere blokken en weinig tekst. Daarnaast is het advies om meer variatie toe te voegen in de opdrachten bij het paspoort en op school, zoals: het afnemen van interviews, contact leggen met iemand in een ander land, een tekening maken over een bepaald onderwerp, rollenspellen uitvoeren en het wisselen van de standaard taakverdelingen (bijvoorbeeld het kind dat normaal informatie verzamelt in een groepsopdracht gaat het nu presenteren voor de groep en andersom). Het afmaken van een opdracht of het behalen van een doel kan regelmatig beloond worden, zodat kinderen gemotiveerd blijven om met de levensvaardigheden aan de slag te gaan. Ook uit theorie (Zimbardo et al., 2013) blijkt dat positieve bekrachtiging door middel van beloningen effectief kunnen zijn en het daardoor waarschijnlijker is dat het gedrag herhaalt wordt.

Het advies voor de frequentie van het gebruik van de Toolkit voor Ouders en het Levensvaardighedenpaspoort is tussen eens per twee weken tot eens per maand. Ouders hebben het vaak druk, waardoor ze weinig tijd hebben (Gravestijn & Aartsma, 2015). Ouders kunnen zelf het aanbod inzetten, wanneer zij merken dat een kind behoefte heeft aan een specifiek thema. Dit is omdat ouders, vooral met meerdere kinderen, het te veel vinden om met alle kinderen het aanbod wekelijks te gebruiken en het hierdoor minder snel zullen gebruiken. Ook moet het voelen als een behoefte en niet als een verplichting om gemotiveerd te zijn om het erbij te pakken. Om die reden is het belangrijk om het geen huiswerk te noemen, dit is niet aantrekkelijk voor de ouders, omdat ze dan het gevoel hebben dat het moet en/of geforceerd wordt.

Uit het onderzoek blijkt dat verschillende thema's belangrijk zijn voor ouders en kind om te behandelen. Daarom wordt geadviseerd om de volgende thema's terug te laten komen in de interventie: angst, ADHD, drama, ongelijkheid, onzekerheid, plannen, tot rust komen, leren accepteren en uit de comfortzone komen. Vooral de thema's: invloeden van buitenaf en cultuurverschillen hebben een groot belang, omdat deze vaak benoemd

werden door de ouders bij het uitvoeren van het onderzoek. Het thema kwetsbaarheid op sociale media is in het speciaal belangrijk voor de interventie voor de kinderen in de groepen 6,7 en 8 en hun ouders, omdat in het onderzoek naar voren kwam dat ouders niet goed weten hoe ze hiermee om moeten gaan. Daarnaast blijkt uit het onderzoek dat ouders van kinderen in de groepen 5 en 6 het vaak opvalt dat kinderen weinig respect hebben naar anderen. Er wordt geadviseerd het thema respect toe te voegen aan de interventie die ontwikkeld is voor de kinderen in de groepen 5 en 6 en hun ouders, indien er niet een overkoepelend thema voor alle klassen komt. Het is belangrijk om deze thema's terug te laten komen in de interventie, zodat het aanbod aansluit bij de behoeften van de ouders en het kind, zodat de kinderen hier het meest van leren en de ouders gemotiveerd zijn het aanbod in te zetten.

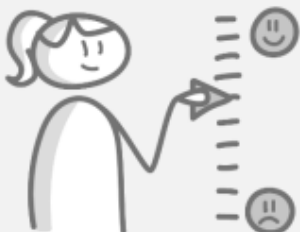
8. Literatuurlijst

- Anning, A., & Ring, K. (2004). *Making sense of children's drawings*. Maidenhead: Open University Press.
- Baarda, B., Bakker, E., Boullart, A., Fischer, T., Julsing, M., Peters, V., & Van der Velden, T. (2018). *Basisboek Kwalitatief onderzoek. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek* (4^e druk). Noordhoff Uitgevers. ISBN: 978-90-01-88818-3.
- Baghaei, M. (2005). *Parents' Perception of Social Responsibility: A Case Study of Social Responsibility in One Elementary School*. B.A. Simon Fraser University and B.E.D. University of British Columbia.
- Barnett, R.C., & Hyde, J.S. (2001). *Women, men work and family: An expansionist theory*. *American Psychologist*, 56, 781-796.
- Basisschool het DOK (z.j.). *Informatie*. Geraadpleegd op 7 februari 2022, van <https://www.basisschoolhetdok.nl/Onze-school>
- Brug, J., Assema, P., & Lechner, L. (2012). *Gezondheidsvoorlichting en gedragsverandering. Een planmatige aanpak*. Koninklijke Van Gorcum BV. ISBN: 978-90-232-4986-3.
- Brzeziński, J. (1993). *Creativity and consciousness: Philosophical and psychological dimensions*. Amsterdam: Rodopi.
- Bucx, F., & Roos, D.S. (2011). Opvoeden in Nederland. In F. Bucx (Ed.), *Gezinsrapport 2011. Een portret van het gezinsleven in Nederland* (pp. 152-179). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau
- Cameron, L., & Tenenbaum, H.R. (2021). *Lessons from developmental science to mitigate the effects of the COVID-19 restrictions on social development*. P. 232-235.
- Casel (2013). *Casel Guide. Effective Social and Emotional Learning Programs*. Chicago: Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning.
- Connell-Carrick, K. (2006). *Trends in popular parenting books and the need for parental critical thinking*. *Child Welfare*, 85, 819-836. DOI 10.1111/j.1365-2648.2012.06030.x
- De Jong & Dijk, C. (2013). *Social effects of facial blushing: Influence of context and actor versus observe perspective*. *Social and personality compass*. P. 13-26.
- Denham, S.A. (2007). *Dealing with feelings: How children negotiate the worlds of emotions and social relationships*. *Cognitie, Crier, Compartment/Cognition, Brain, Behavior*, 1-48.
- Diehl, M., Coyle, N., & Labouvie-Vief, G. (1996). *Age and sex differences in strategies of coping and defense across the life span*. *Psychology and aging*. 127-139.
- Dijkstra, P., Barelds, D.P., & Buwalda, F. (2014). *Fear of blushing: Relations with personality among children and adults*. *Personality and Individual Differences*, 66, 5-9.
- Durlak, J. A., & Weissberg, R. P. (2011). *Promoting social and emotional development is an essential part of students' education*. *Human Development*, 54(1), 1-3. <https://doi.org/10.1159/000324337>
- Elias, M. J., Zins, J. E., Weissberg, R. P., Frey, K. S., Greenberg, M. T., Haynes, N. M., ... & Shriver, T. P. (1997). *Promoting social and emotional learning: Guidelines for educators*. Ascd.
- Erawan, P. (2010). *Developing Life skills scale for high school students through mixed methods research*. *European Journal of Scientific Research*, 47, 169-186.
- Erikson, E. H. (1993). *Childhood and society*. WW Norton & Company.
- Farmer, T.W., & Rodkin, P.C. (1996). *Antisocial and prosocial correlates of classroom social positions: The social network centrality perspective*. *Social Development*, 174-188.
- Feinberg, M.E., Jones, D.E., Roettger, M.E., Solmeyer, A., & Hostetler, M.L. (2014). *Long-term follow-up of a randomized trial of family foundations: Effects on children's emotional, behavioral, and school adjustment*. *Journal of Family Psychology*, 28, 821-831.

- Feldman, S. R. (2012). *Ontwikkelingspsychologie* (5^e editie). Pearson Education Benelux. ISBN:978-90-430-2425-9
- Forgatch, M.S., & DeGarmo, D.S., (1999) *Parenting through change: An effective prevention program for single mothers*. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 61, 711-724. DOI: 10.1037/0022-006X.67.5.711
- Furman, W., Buhrmester, D. (1992). *Age and seks differences in perceptions of network of personal relationships*. Child development, 63, 103-115.
- Galinsky, E. (1987). *The six stages of parenthood*. Cambridge, MA: The perseus Books Group.
- Gao, X. & Maurer, D. (2009). *Influence of intensity on children's sensitivity to be happy, sad and fearful facial expressions*. Journal of Experimental Child Psychology, 502-21.
- Gravestijn, C., & Aartsma, M. (2015). *Meer dan opvoeden* (1^e editie). Uitgeverij Coutinho. ISBN: 978-90-469-0458-9
- Gravestijn, C., & Petterson, D. (2014). *Skills for parenthood. Vaardigheden voor het versterken van eigen en sociale kracht van ouders*. Leiden: Hogeschool Leiden.
- Het DOK Basisschool (z.j.). *Schoolgids 2021-2022*. Geraadpleegd op 7 februari 2022, van <https://www.basisschoolhetdok.nl/Portals/1617/docs/Schoolgids%202021-2022.pdf?ver=2021-07-16-100521-000>
- Het Kinderrechtencollectief (z.j.). *Artikel 5: Rol van de ouders bij ontwikkeling kind*. Geraadpleegd op 24 februari 2022, van <https://www.kinderrechten.nl/kinderrechten-vw/artikel-5-de-rol-van-ouders/>
- Hogeschool Leiden (z.j.). *Lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding*. Geraadpleegd op 7 februari 2022, van <https://www.hsleiden.nl/ouderschap-en-ouderbegeleiding>
- Huibregtsen, I. (2005). *Ouderschap. Verwachtingen en illusies*. Amsterdam: SWP.
- Izard, C., Fine, S., Schultz, D., Mostow, A., Ackerman, B., & Youngstrom, E. (2001). *Emotion knowledge as a predictor of social behavior and academic competence in children at risk*. Psychological Science, 18-23.
- Jellesma, F. (2019). *Sociaal-emotioneel functioneren van kinderen op de basisschool*. Uitgeverij SWP Amsterdam. ISBN: 978-90-8850-907-0
- Jellesma, F.C., & Vingerhoets, A.J. (2012). *Crying in the middle childhood: A report on gender differences*. Sex roles, 412-421.
- Lectoraat Ouderschap & Ouderbegeleiding, z.j. *Methodiekbeschrijving Lifeskills* [Intern document].
- McAdams, D. P., de St. Aubin, E., & Logan, R. L. (1993). Generativity among young, midlife, and older adults. *Psychology and Aging*, 8(2), 221-230. <https://doi.org/10.1037/0882-7974.8.2.221>
- McElwain, N.L., Halberstadt, A.G., & Volling, B.L. (2007). *Mother- and father-reported reactions to children's negative emotions: Relations to young children's emotion understanding and friendship quality*. Child Development, 78, 1407-1425.
- McKeown, K., Pratschke, J., & Haase, T. (2003). *Family well-being: What makes a difference? Study based on a representative sample of parents & children in Ireland*. Dublin: Céifin Centre, Department of Social & Family Affairs.
- Nederlands Instituut van Psychologen (2015). *De Beroepscode*. Geraadpleegd op 25 maart 2022, van <https://www.psynip.nl/uw-beroep/beroepsethiek/beroepscode/>
- Nederlands Jeugdinstituut (2014). *Steun voor aanstaande ouders bij ouderschap en opvoeding*. Utrecht: NJi.
- Nelson S.K., Kushlev, K. English, T., Dunn, E.W., & Lyubomirsky, S. (2013). *In defense of parenthood. Children are associated with more joy than misery*. Psychological science, 24, 3-10.
- Nomaguchi, K.M., & Milkie, M.A. (2003). *Costs and rewards of children. The effects of becoming a parent on adults' lives*. Journal of Marriage and Family, 65, 356-374.
- Parke, R. D. (2004). *Development in the familie*. Annual Review of Psychology, 55, 365-399.
- Petterson D., & Gravestijn, C. (z.j.). *Levensvaardigheden bij kinderen (PO)* [Intern document].
- Petterson, D., Gravesteijn, C., & Roest, J. (2016). Strengthening of parenthood;

- developing a Life Skills Questionnaire for Dutch parents (LSQ-P). *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 217, 748-758.
- Rice, V.H. (2012). *Handbook of Stress, Coping, and Health: Implications for Nursing Research, Theory and Practice*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Rutherford, H.J.V., Wallace, N.S., Laurent, H.K., & Mayes, L.C. (2015). *Emotion regulation in parenthood*. *Developmental Review*, 36. DOI:10.1016/j.dr.2014.12.008
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2017). *Self determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness*. New York: Guilford Publishing.
- Samaroff, A. (2011). *The transactional model of development. How children and context shape each other*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Small, S.A. (1988). *Parental self-esteem and its relationship to childrearing practices, parent-adolescent interaction, and adolescent behavior*. *Journal of Marriage and Family*, 50, 1063-1072. DOI: 10.2307/352115
- Steptoe, A., & Wardle, J. (2017). *Life skills, wealth, health, and wellbeing in later life*. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 114(17), 4354-4359.
- Strayer, J., & Roberts, W. (2004). *Empathy and observed anger and aggression in five-year-olds*. *Social Development*, 13, 1-13. DOI: 10.1111/j.1467-9507.2004.00254.
- Tartakovsky, M. (2014). *Developing Self-Awareness as a Parent*. Psych Central. Retrieved on July 24, 2015, from <http://psychcentral.com/blog/archives/2014/11/13/developing-self-awareness-as-a-parent/>
- Tebes. J.K., Grady. K., & Snow, D.L. (1989). *Parent training in decision-making facilitation: Skill acquisition and relationship to gender*. *Family Relations*, 38, 243-247. DOI: 10.2307/585047
- Voydanoff P., & Donnelly, B. (1998). *Parents' risk and protective factors as predictors of parents well-being and behavior*. *Journal of Marriage and family*. P. 344-355.
- World Health Organization (WHO). (1997). *Life skills education for children and adolescents in schools*. Geneva: Programme on Mental Health.
- World Health Organization (WHO). (2003). *Skills for health. Skills-based health education including life skills: An important component of a child-friendly/health-promoting school*. Geneva: World Health Organisation.
- Zimbardo, P., Johnson, R., & McCann, V. (2013). *Psychologie: Een inleiding* (7e editie). Pearson Education. ISBN:978-90-430-2167-8
- Zumbuehl, M., & Dillingh, R. (2020). *Ongelijkheid van het jonge kind*. Centraal Planbureau. Geraadpleegd op 28 februari 2022, van <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Notitie-Ongelijkheid-van-het-jonge-kind.pdf>
- Zupan, B. (2015). *Recognition of high and low intensity facial and vocal expression of emotion by children and adults*. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 332-344.

Bijlage 1 – Toelichting Levensvaardigheden

In onderstaande tabel worden levensvaardigheden uitgelegd en gedragskenmerken beschreven.		
Vaardigheid	Uitleg	Gedragskenmerken
Zelfbewustzijn 	Het vermogen om iemands emoties en gedachten en hun invloed op gedrag nauwkeurig te herkennen. Dit omvat het nauwkeurig beoordelen van iemands sterke punten en beperkingen en het bezitten van een goed gefundeerd gevoel van vertrouwen en optimisme.	• Het kunnen identificeren van emoties • Het hebben van een nauwkeurig zelfbeeld • Het kunnen herkennen van sterke punten • Het vertrouwen van een persoon in zichzelf in dat wat hij of zij kan of hoe diegene is (zelfvertrouwen) • Het vertrouwen in de eigen bekwaamheid om met succes invloed uit te oefenen op zijn of haar omgeving (self-efficacy)
Zelfmanagement 	Het vermogen om iemands emoties, gedachten en gedrag effectief te reguleren in verschillende situaties. Dit omvat het omgaan met stress, het beheersen van impulsen, het motiveren van zichzelf, en het stellen en werken aan het bereiken van persoonlijke en academische doelen.	• Het kunnen beheersen van impulsen • Met stress kunnen omgaan • Jezelf kunnen aanzetten om een taak te volbrengen (zelfmotivatie) • Het vermogen om steeds te doen wat je moet doen, ook als je er geen zin in hebt (zelfdiscipline) • Haalbare doelen kunnen stellen • Het kunnen organiseren en plannen van activiteiten
Sociaal bewustzijn 	Het vermogen om het perspectief te nemen van en in te leven in anderen met verschillende achtergronden en culturen, om sociale en ethische normen voor gedrag te begrijpen, en om middelen, hulpmiddelen en ondersteuning van familie, school en gemeenschap te herkennen.	• Het kunnen innemen van een punt van waaruit je naar iets kijkt (perspectief innemen) • Inleven in andermans gevoelens, meningen of ideeën (empathie) • Het kunnen erkennen en waarderen van verschillen tussen personen. • Gevoel of uiting waarmee je laat merken dat je iemand aanvaardt als een waardig en waardevol mens.

<i>Relatievaardigheden</i> 	Het vermogen om gezonde en lonende relaties met verschillende individuen en groepen tot stand te brengen en te behouden. Dit omvat onder meer duidelijk communiceren, actief luisteren, samenwerken, weerstand bieden aan ongepaste sociale druk, constructief onderhandelen over conflicten en hulp zoeken en aanbieden wanneer dat nodig is.	• Het kunnen uitwisselen van informatie en gedachten (communicatie) • Het betrokken kunnen zijn bij de belangen van iemand of iets in de maatschappij • Het kunnen aangaan en onderhouden van relaties met anderen. • Het kunnen bijdragen aan een gezamenlijk resultaat door een optimale afstemming tussen de eigen kwaliteiten en belangen en die van de groep / de ander.
<i>Verantwoordelijke besluitvorming</i> 	Het vermogen om constructieve en respectvolle keuzes te maken over persoonlijk gedrag en sociale interacties op basis van inachtneming van ethische normen, veiligheidsbelangen, sociale normen, de realistische evaluatie van de gevolgen van verschillende acties en het welzijn van zichzelf en anderen.	• Problemen kunnen herkennen • Het grondig kunnen onderzoeken van situaties • Het kunnen oplossen van problemen • Kunnen evalueren • Kunnen nadenken over een bepaalde handeling of gedachte, met het oog er iets uit te leren voor verbetering in de toekomst (reflectie) • Handelen op basis van wat goed en slecht is (ethische verantwoordelijkheid)

(Pettersson & Gravestijn, z.j.).

Bijlage 2 – Topiclijst focusgroepen

De resultaten voor het onderzoek worden verzameld door middel van focusgroepen. Hieronder is een uitleg gegeven over de opzet en de inhoud van de focusgroepen. Groepen worden samengesteld uit deelnemers met verschillende geslachten en uit verschillende wijken in en rondom Oegstgeest. Wel worden ouders van kinderen uit dezelfde klassen bij elkaar gezet, omdat de kinderen dan door dezelfde ontwikkeling gaan. De ouders worden benaderd om deel te nemen via de basisschool Het DOK. De gespreksleider is Lotte Kleijwegt en Daphne Petterson zal er vanuit het lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding aanwezig zijn om de focusgroep in goede banen te leiden en ondersteuning te bieden waar nodig.

Informatie focusgroep

Doelgroep	Ouders van de kinderen in de bovenbouw (groepen 5 t/m 8) van de basisschool Het DOK in Oegstgeest.
Aantal deelnemers	5 deelnemers per focusgroep, 4 focusgroepen in totaal.
Tijdsduur	60-70 minuten per focusgroep.
Doel	Het verkrijgen van inzicht in de motivatie van de ouders omtrent het inzetten van de interventie Levensvaardigheden PO en het aanleren van levensvaardigheden bij hun kinderen.
Algemene inhoud	Het aangaan van het gesprek en/of discussie over het aanleren van levensvaardigheden bij kinderen en het voorleggen van stukken uit de interventie Levensvaardigheden PO.
Steekproef	Semigestructureerd, er mag afgeweken worden van de vragen.
Benodigdheden	Rustige ruimte (op de school), topiclijst, geluidsrecorder (telefoon), toestemmingsformulieren voor opnames, stoelen, tafel, pen en schrift voor notulen.

De vragen en onderwerpen die benoemd zijn in de topiclijst komen voort uit de deelvragen van het onderzoek. Wanneer er sprake is van saturatie wordt het onderwerp afgesloten. De deelnemers mogen hun antwoorden noteren op papier en de gespreksleider zal vragen wie iets over het onderwerp toe te lichten heeft en zorgen dat antwoorden die vragen oproepen besproken worden. Daarnaast zorgt de gespreksleider dat verschillende deelnemers aan het woord komen en er discussie gevoerd kan worden. Wanneer er tijdnoed is door uitloop van de onderwerpen kunnen vragen gesteld worden als "Welk woord komt er in jullie op bij...?". Het voordeel hiervan is dat iedereen aan bod komt en een kort antwoord kan geven. De gespreksleider kan onduidelijke antwoorden verder uitvragen. De planning is als volgt:

Onderwerpen en duur	Deelonderwerpen
<u>Inloop</u> Tijd: vanaf 10 minuten voor start focusgroep	- Mensen welkom heten met koffie/thee en een koekje. - Kennis maken: voorstellen en korte praatjes maken om iedereen welkom te laten voelen en een veilige sfeer te creëren.
<u>Introductie</u> Tijd: Max. 10 minuten	- Uitleg verloop focusgroep. - Toelichting geven over de anonimiteit, gebruik opnames en verwerking resultaten. - Veiligheid van de groep waarborgen door uit te leggen dat er geen goed of fout is en eerlijke antwoorden belangrijk zijn om de ouders zo goed mogelijk te helpen.

	- Aangeven dat het ook juist goed is voor het onderzoek als ouders het niet met elkaar eens zijn en dat ze zich daarover mogen uiten (zorgt voor minder sociaalwenselijke antwoorden). - Ouders krijgen 5 minuten om degene naast ze te bevragen naar hoeveel kinderen ze hebben, in welke groep hun kinderen zitten, waar ze wonen en de gezinssamenstelling. (fysieke omgeving en de sociale omgeving) - De ouders mogen elkaar om de beurt voorstellen om een goede sfeer in de groep te bevorderen. - Daphne Petterson geeft een toelichting over de levensvaardigheden vanuit de interventie Levensvaardigheden PO en welke thema's hierin opgenomen zijn.
<u>Levensvaardigheden</u> Tijd: Max. 12 minuten <i>Discussie op gang brengen</i>	- Vertrouwen jullie erop de levensvaardigheden aan te kunnen leren bij hun kinderen? (competentie) - In hoeverre denken jullie als ouders invloed uit te oefenen op de levensvaardigheden van jullie kinderen? (uitkomstverwachtingen) - In hoeverre vinden jullie het nodig om de levensvaardigheden bij jullie kind aan te leren? (morele verplichting)
<u>De interventie Levensvaardigheden PO</u> Tijd: Max. 12 minuten	- Wat vinden jullie van de interventie Levensvaardigheden PO als jullie het zo zien (taalgebruik, uiterlijk etc.)? - Wat valt jullie op? - Wat vinden jullie prettig aan de interventie? - Wat is nog niet duidelijk aan de tekst/opdracht? - Sluiten de besproken thema's aan volgens jullie? - Welke thema's zouden jullie graag terugzien bij het gebruik van de Levensvaardigheden PO?
<u>Motivatie</u> Tijd: Max. 12 minuten	- Waarom zouden jullie nu de Levensvaardigheden PO wel/niet gebruiken? - Wat zou jullie motiveren om de interventie te gebruiken? - In hoeverre zouden jullie dit zelfstandig op kunnen pakken na het zien van de interventie? (Autonomie) - Hoe zouden jullie daar ondersteuning bij willen? (Verbondenheid) - Wat mist er nog in de interventie volgens jullie?
<u>Afsluiting</u> Tijd: Max. 3 minuten	- Gesprek afronden. - Participanten bedanken voor deelname met klein cadeautje. - Stoppen opname.

Bijlage 3 – Toestemmingsformulier deelnemers focusgroepen

Toestemmingsverklaringsformulier: Project Levensvaardigheden & Ouders

Formulier: Ouders/verzorger

Ik geef toestemming onder de volgende voorwaarden:

- De toestemming geldt alleen voor de hieronder beschreven redenen, gegevens en personen / instellingen.
- Ik ga ermee akkoord dat de opnames door medewerkers van het onderzoek gebruikt worden voor onderzoeksdoeleinden en ik weet welke onderzoeksdoeleinden dat zijn.
- De spraakopnames worden na het anoniem uitwerken direct vernietigd.
- Het uitgewerkte materiaal wordt maximaal drie jaar bewaard. Direct na afloop van het termijn zal de hogeschool het materiaal volledig vernietigen op het onderzoek zelf na.
- Bij de uitwerkingen van het gesprek zal er alles aan gedaan worden zodat de informatie niet naar een specifiek persoon herleidbaar is.
- Voor nieuwe gegevensverwerkingen vraagt Hogeschool Leiden opnieuw om toestemming.
- Meer informatie over de rechten van betrokkenen kan worden gevonden in de privacy statements op de website van Hogeschool Leiden (www.hsleiden.nl).
- Ik heb de keuze om geen toestemming te geven en ik kan mijn toestemming op elk moment intrekken.
- Ik neem vrijwillig deel aan dit onderzoek.
- Ik ben naar tevredenheid over het doel van het onderzoek geïnformeerd via de uitnodiging over het project Levensvaardigheden & Ouders per mail en/of via een medewerker van het onderzoek.
- Ik ben naar tevredenheid op de hoogte gesteld op welke wijze ik mijn deelname aan het onderzoek kan stopzetten en/of het gebruik van mijn gegevens kan stop zetten.

Beste ouder/verzorger, wilt u aangeven of u toestemming geeft voor deelname aan het onderzoek:

1. Ik geef toestemming voor deelname aan het onderzoek.
☐ Ja
☐ Nee
2. Mogen wij u na dit gesprek nog benaderen voor de volgende fase van het onderzoek?
☐ Ja
☐ Nee

Plaats:

Datum:

Naam ouder:

Handtekening:

Eventuele opmerkingen:

--

Hierbij verklaar ik, Lotte Kleijwegt als student en onderzoeker zorgvuldig en vertrouwelijk om te gaan met de verkregen gegevens.

Plaats:

Datum:

Studentnummer:.....

Handtekening:

Bijlage 4 – Codeboom

Codegroep	Code
Aanbiedingsmethoden	Op papier en online
	Makkelijk terugvinden
	Informatie kunnen doorlezen
	Mailtjes met opdrachten
	Tijdlijn
	Nieuwsbrief
	Informeren vanuit de school
	Kennis overbrengen over de verschillen
	Gebruik van filmpjes
	Op papier
	Een app
	Online
Aantal kinderen	2 kinderen
	3 kinderen
	4 kinderen
Belang van de vaardigheden	Kinderen te veilig opgevoed
	Moeite met executieve functies
	Te weinig uitdaging
	Ongewild grenzen over gaan
	Kind moeite met controleren emoties
	Kind blijft zitten door tekort aan de vaardigheden
	Wel nodig/belangrijk
Invloed ouders op kinderen hun levensvaardigheden	Waarden hechten aan regels
	Invloed uitoefenen door ze zelf dingen te laten doen
	Wel invloed
	Invloed vanuit buitenaf
	Deels invloed
	Weinig invloed
	Heel veel invloed
Positieve punten	Stoplichtmethode goed
	Herkent kind in ontwikkelingsfase
	Duidelijke taal
	Mooi vormgegeven
	Vernieuwend

	Plaatjes
	Nodigt uit tot gesprek
	Stellingen zijn goed
	Kinderen vinden het leuk om te leren over levensvaardigheden
	Oefening prestatiedruk positief
	Gericht op het kind
	Situatie voorleggen
	Kort en krachtige tekst
Potentiële thema's	Thema: weerbaarheid
	Invloeden van buitenaf
	Moeite met executieve functies
	Thema: positieve feedback geven
	Thema: uit comfortzone komen
	Thema: onzekerheid
	Thema: empathisch vermogen
	Thema: actuele thema's
	Thema: angst
	Thema: ongelijkheid
	Thema: drama
	Thema: rust
	Thema: plannen
	Thema's moeten aansluiten
	Thema: ADHD
	Leren accepteren van verschillen
	Kennis overbrengen over de verschillen
	Thema: geaardheid
	Thema: godsdienst
	Ongewild grenzen over gaan
	Kind moeite met controleren emoties
	Thema: cultuurverschillen/achtergrond
	Thema: respect
	Thema: kwetsbaarheid online/sociale media
	Presenteren/optreden
	Interview afnemen
Uitvoering	Maak een tekening
	Oefenen door rollenspellen
	School moet niet de opvoeding overnemen
	De vaardigheden zijn veel nodig op Het DOK

Verantwoordelijkheid van het aanleren van de levensvaardigheden	Sociaal-emotionele vaardigheden worden onderbelicht
	Sociaal-emotionele vaardigheden even belangrijk als cognitieve vaardigheden
	Kinderen moeten een stimulerende docent hebben
	School moet geen rekening houden met ouders die niet meedoen
	Gedrag komt voort uit genen
	Gedrag vanuit huis, vaardigheden niet
	Overleg met de docent
	Reflecteren
	Informereren vanuit de school
	Cultuurverschillen
	Mailtjes met opdrachten
	Verantwoordelijkheid school en ouder
	Moet overzichtelijk blijven
	Opdracht sorry zeggen slecht
Tips	Tijdtlijn
	Kinderen moeten zichzelf kunnen zijn
	Benaming LifeSkills
	Informereren vanuit de school
	Thema's moeten aansluiten
	Moet aansluiten bij de behoefte op dat moment
	Thematisch werken
	Reflecteren
	Uitwisseling met kind in ander land
	Thema op kind persoonlijk betrekken
	Met anderen uit de omgeving oppakken
	Zelfstandigheid mogelijk maken
	Kinderen waarvan ouders niet deel zullen zijn
	Eens in de maand
	Het moet concreet zijn
	Eén onderwerp centraal op school en thuis
	Opdrachten om uit eigenrol te komen
	Geen familie hebben
	Niet wekelijks
	Geen huiswerk noemen
	Werken met beloningen
	Plaatjes tonen van verschillen
	Per groep hetzelfde thema
	Weekthema

	Sommige onderwerpen hebben ouders moeite mee
Voorwaarden gebruik Levensvaardigheden PO	Zelfstandigheid mogelijk maken
	Ouders die niet mee willen doen
	Niet wekelijks
	School moet geen rekening houden met ouders die niet meedoen
	Kinderen waarvan ouders niet deel zullen zijn
	Moet aansluiten bij de behoefte op dat moment
	Er moet tijd/ruimte zijn
	Kinderen moeten thuiskomen met opdrachten
	Makkelijk terugvinden
	Thema's moeten aansluiten
	Het moet laagdrempelig blijven
Woonplaats	Valkenburg
	Oegstgeest

Bijlage 5 – Voorbeeld Toolkit voor Ouders

(Voorbeeld voor ouders van kinderen in groep 5)

GRENZEN

Ontwikkeling in groep 5

Kinderen laten in toenemende mate een eigen mening horen. De ontwikkeling van kinderen schept in deze periode nieuwe mogelijkheden voor meer zelfstandig en verantwoordelijk gedrag.

In groep 5 gaat je kind leren een planning te maken voor meerdere dagen (of soms al een hele week) en wordt de lesstof uitgebreid met de wereldoriëntatievakken, ook wel 'zaakvakken' genoemd. Vaak houdt je kind in dit schooljaar zijn eerste spreekbeurt of boekbespreking.

Dit is ook een leeftijd waarop kinderen meer ruimte voor zichzelf willen. Ze zullen je niet meer alles vertellen, de deur van hun slaapkamer gaat vaker dicht: jij hoeft ze niet te horen als ze met een vriendje aan het spelen zijn. Dat is op veel fronten prima: maar niet als ze online gaan! Daar heeft een achtjarig nog beslist het weekend oog van een ouder nodig. In de 'Tips' kun je meer lezen over hoe je jouw kind kunt steunen in veilig online gedrag.

LIFESKILLS - PAGINA 11

GRENZEN

Paspoort

Dit vind ik

Lees de tekst in het paspoort samen met je kind. Bespreek bij de oefening de voorbeelden. Wat vinden jullie hiervan? Wat zou je kunnen doen? Je kind kan daarna een tekening maken in het paspoort.

Tips

TIP 1

Houd je communicatie duidelijk en positief.

Zorg dat je tijdens het stellen van een grens positief contact houdt met je kind. Laat je kind voelen dat je aan zijn kant staat en hem/haar helpt.

TIP 2

Geef je kind keuzeopties

Geef je kind controle binnen jouw kader. Geef ze ruimte, laat ze bepalen, bijvoorbeeld door ze keuzes te geven, maar wel binnen jouw regels.

TIP 3

Respecteer grenzen

Respecteer ook de grenzen van je kind. Kinderen kunnen al heel jong aanvoelen of ze bijvoorbeeld genoeg gegeten hebben en of ze wel of niet aangeraakt willen worden. Door deze grenzen te respecteren, leer je je kind luisteren naar zijn eigen gevoel. Je leert ze dan grenzen van zichzelf en anderen te respecteren.

Bijlage 6 – Voorbeeld Levensvaardighedenpaspoort

(Voorbeeld voor kinderen in groep 8)

ELKAAR HELPEN

Hoe kun jij anderen helpen?
En hoe kunnen ze jou helpen?

BEHULPZAAM ZIJN

Behulpzaamheid, of: anderen helpen, is een kwaliteit! Hieronder zie je een test. Je kunt daarin terugvinden hoe je een behulpzaam persoon kunt worden.

TEST: HOE BEHULPZAAM BEN JIJ?

Ik doe echt nuttige dingen om anderen te helpen (bijvoorbeeld iets wat iemand anders moeilijk kan)	Ja	Nee
Ik vraag soms aan een ander hoe ik kan helpen	Ja	Nee
Ik luister naar iemand die het moeilijk heeft	Ja	Nee
Ik help thuis met klusjes in het huishouden	Ja	Nee
Ik zorg ook goed voor mezelf	Ja	Nee
Ik werk goed met anderen samen	Ja	Nee
Als ik zie dat een dier in nood is, kijk ik hoe ik kan helpen	Ja	Nee

Heb jij op tenminste 4 vragen Ja geantwoord? Wat fijn dat jij al zo behulpzaam bent! Goed gedaan!

Hoe denk jij over anderen helpen? Hoe voel jij jezelf als je iemand hebt geholpen? Hoe kan jij meer behulpzaam zijn?

LIFESKILLS - PAGINA 12

NU EN STRAKS

Leer hoe je jouw kwaliteiten kunt inzetten voor je leven nu en voor je toekomstplannen!

WAAR BEN JIJ GOED IN?

Iedereen heeft kwaliteiten. De één kan goed schilderen, de ander kan goed verhalen vertellen en misschien kan jij wel goed problemen oplossen! Het is goed om bij je keuze voor een nieuwe school na te denken over waar jij goed in bent.

WAT PAST BIJ JOU?

Hieronder zie je twee rijen: één met kwaliteiten en met één waar je behoefte aan hebt op school, om die kwaliteiten goed tot zijn recht te kunnen laten komen.

Kruis hieronder aan: wat past bij jou?

KUNSTZINNIG

SOCIAAL

GEHOORZAAM

ZELFVERZEKERD

KAN GOED PLANNEN

DUIDELIJKE EIGEN
MENING

VEEL VRIJHEID

GEZELLIGE SFEER

DUIDELIJKE REGELS

VEEL ZELFSTANDIG
KUNNEN WERKEN

VEEL BEGELEIDING

EEN GROTE SCHOOL,
MET VEEL MOGELIJKHEDEN

Bijlage 7 – Uitnodiging focusgroepen ouders

Beste ouders,

Momenteel zijn wij, het Lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding, in contact met Het DOK omwille van een nieuw aanbod voor jullie als ouders. De school wil namelijk graag de levensvaardigheden bij hun leerlingen bevorderen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan sociale en emotionele vaardigheden, zoals het kunnen maken en onderhouden van sociaal contact of het omgaan met moeilijke situaties die zich gedurende het leven voordoen. Het is belangrijk dat kinderen zich hier vroeg in ontwikkelen, zodat ze er hun hele leven baat bij hebben. Jullie als ouders spelen samen met de school een rol in het aanleren van deze vaardigheden. Daarom wil de school graag in samenwerking met jullie hier meer aandacht aan besteden. Wij hebben hiervoor een aanbod ontwikkeld, waar de school graag gebruik van wil maken. Het is natuurlijk enorm belangrijk dat dit aanbod bij jullie wensen en behoeften aansluit, zodat jullie er echt wat aan hebben. Om te kijken in hoeverre het aansluit en om te horen over jullie wensen als ouders willen we graag een aantal ouders spreken in groepen. In deze groepen zullen we vragen naar wat jullie belangrijk vinden, waar jullie graag ondersteuning bij zouden willen hebben en zullen we stukjes van het aanbod laten zien waar we graag feedback op krijgen. De uitkomsten hiervan worden uitsluitend anoniem verwerkt. Aangezien het ook belangrijk is wat uw kind er zelf van vindt, voeren we graag hetzelfde onderzoek bij de kinderen uit. Uw kind zal dan (op een speelse manier) dezelfde vragen krijgen als u, in een andere groep. De groepen vinden plaats in mei en zal maximaal 1,5 uur van uw tijd innemen. Wilt u ons helpen bij het passend maken van het aanbod? Reageer dan snel op deze mail voor het plannen van een datum.

We hopen op uw deelname!

Met vriendelijke groet,

Lotte Kleijwegt (student Hogeschool Leiden), het lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding